LUDMILA FRANŢUZAN

SVETLANA NASTAS IONELA HÎNCU

Mediul educațional şcolar în contextul implementării curriculumului

C h i ş i n ă u, 2020

Ministerul Educaţiei, Culturii şi Cercetării
Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei

Ludmila Franțuzan
Svetana Nastas **Ionela Hîncu**

Mediul educațional școlar
în contextul implementării curriculumului

Chişinău, 2020

CZU 373.091
F 87

Aprobată spre editare
de *Consiliul Ştiinţifico-Didactic* al Institutului de Ştiinţe ale Educaţiei

Lucrarea a fost elaborată în cadrul Proiectului instituţional: 15.817.06.16A.
Asigurarea ştiinţifică a calităţii, eficienţei şi relevanţei procesului educaţional în învăţământul secundar-general.

Autori:
Ludmila FRANŢUZAN, doctor în pedagogie, conferenţiar cercetător.
Svetlana NASTAS, doctor în pedagogie.
Ionela HÎNCU, doctor în ştiinţe pedagogice.

Recenzenţi:
Ion BOTGROS, doctor în ştiinţe fizico-matematice, conferenţiar universitar.
Nina PETROVSCHI, doctor habilitat în pedagogie, conferenţiar universitar, IŞE.
Ion ACHIRI, doctor în ştiinţe fizico-matematice, conferenţiar universitar, IŞE.
Veronica BÂLICI, doctor în pedagogie, conferenţiar cercetător, IŞE.

ISBN 978-9975-48-175-5

CUPRINS

INTRODUCERE:

Asigurarea unei înalte calități și eficiențe ale procesului educațional este în corelare cu asigurarea unui *mediu adecvat* de realizare a procesului educațional. Cercetările din domeniul psihopedagogiei au atestat impactul mediului educațional în formarea/dezvoltarea personalității elevului. Mediul este un factor modelator care permite relevarea, stimularea și amplificarea dispozițiilor genetice prin acțiuni educative. Pornind de la multitudinea de aspecte cu referire la mediul educațional școlar, am decupat următoarele construcții: *mediul pedagogic, mediul educațional, mediul de învățare, mediul-social educațional, mediul incluziv, mediul digital, ambianță școlară, ambianță educațională, climatul educațional, climatul școlar, climatul organizației școlare, climatul clasei de elevi* etc.

Sintetizând multitudinea abordărilor am constatat că *mediul educațional școlar înglobează totalitatea factorilor, condițiilor care determină realizarea procesului educațional și influențează formarea/dezvoltarea personalității elevului.*

Învățarea este o activitate realizată în cadrul mediului educațional școlar. În atare context am examinat conceptul de *mediu de învățare* și condițiile ce promovează o învățare eficientă. Învățarea eficientă este determinată de condițiile pedagogice și psihologice în organizarea procesului educațional.

Studiul prezintă mediul educațional școlar prin dimensiunile: *Managementul clase de elevi, Climatul relațional, Spațiul fizic.* Experimentul diagnostic realizat a avut drept scop *analiza influenței mediului școlar asupra eficiența procesului educațional*, iar instrumentele aplicate au fost chestionarul și Focus-grup cu implicarea cadrelor didactice. În contextul implementării curricula (ediția 2019), menționăm că elevii apreciază mediul școlar în termeni pozitivi, își fac cu ușurință prieteni, nu se simt limitați, prevalează democratizarea procesului educațional, este încurajată cooperarea. Impedimentele ce frânează procesul educațional sunt: dotarea parțială sau chiar lipsa materialelor educaționale: *manuale conform curricula, echipamente TIC, materiale de laborator* etc. În consecință asigurarea redusă a școlilor cu laboratoare bine echipate, riscă ca procesul educațio-

nal să posede un grad înalt de teoretizare, punându-se astfel puțin accent pe relevanța și aplicabilitatea conținuturilor curriculare.

La școală, elevii pot fi veseli sau triști, exuberanți sau melancolici. Toți se simt însă valorizați într-o clasă prietenoasă, cu cadre didactice apropiate lor, dar exigente în același timp, cu elevi care dezvoltă trăiri afective pozitive. Ambientul clasei/școlii trebuie să aibă propria sa identitate, să devină locul unde copilul se simte bine, un mediu care să-l reprezinte. Fiecare colțișor al clasei trebuie să transmită un mesaj coeziv, reprezentând atât colectivul, cât și pe fiecare elev în parte.

În clasa de elevi nu este posibil să existe doi elevi identici din punct de vedere intelectual, afectiv sau comportamental. Fiecare este o entitate de sine stătătoare, un „EU" cu care să-ți pui în acord strategiile de lucru. De aceea, spațiul clasei și al școlii trebuie să antreneze capacitățile intelectuale ale elevului, să trezească interesul și curiozitatea, să activeze elevii ca participanți efectivi în descoperirea noului.

Școlile contemporane recunosc că clasa tradițională cu profesorul în față și cu elevii care privesc într-o singură direcție pe parcursul unei lecții, nu facilitează implementarea abordărilor pedagogice inovatoare. Factorii de decizie, politicile educaționale, profesorii și cercetătorii au recunoscut că oportunitatea de a lucra în grup, de a întreprinde proiecte colaborative în afara sălii de clasă, reprezintă o provocare pentru activitățile tradiționale de predare–învățare.

Progresiv, sperăm să ajungem la construcția unor medii educaționale eficiente în realizarea procesului educațional și formarea/dezvoltarea personalității elevului.

Autorii

Partea I.
Mediul școlar – abordări generale

> Puterea școlii rezultă din mediul sociocognitiv pe care-l instituie.
>
> *I. Neculau*

1.1. Conceptul de mediu educațional școlar

Problematica mediului, în variatele sale fațete se evocă explicit sau implicit în filosofie, psihologie, lingvistică, antropologie, etnografie, geografie, biologie etc. La general, mediul este o noțiune ce vizează totalitatea condițiilor ce contribuie la evoluția ființelor sau lucrurilor.

Mediul este un concept, care prin evoluția sa a fost înglobat în diverse domenii ale științei și a vieții cotidiene. „Le Grand Larousse" explică *mediul* drept „ansamblul elementelor naturale și artificiale care condiționează viața umană" [24, p. 152]. În schimb, Dicționarul Webster preferă o definiție generală a mediului: „circumstanțele, obiectele ori condițiile care înconjoară persoana", urmată de precizarea „ansamblul factorilor fizici, chimici și biotici (precum climatul, solul și ființele) care acționează asupra unui organism ori unei comunități ecologice și determină, în definiție, forma și supraviețuirea lor". Aceeași sursă adaugă, mediul este și „ansamblul condițiilor sociale și culturale care influențează viața unui individ ori a unei comunități" [*ibidem*, p. 923].

Carmen Cătălina Ioan (1996) evidențiază mediul „sub cele două laturi ale sale, fizică și socială" [19, p. 17]. Componenta fizică a mediului este constituită din ansamblul elementelor fizice care acționează direct sau indirect asupra omului, influențându-l mai mult sau mai puțin vizibil. *Factorii fizici* (temperatura, factorii chimici, factori acustici, relieful, umiditatea, vibrații etc.) exercită o influență fizică evidentă, cu răsfrângere asupra activității fiziologice a organismului, având consecințe directe asupra eficienței. De asemenea factorii fizici exercită o influență, deloc neglijabilă,

și asupra sistemului psihic. R. Mucchielli (1982), în secolul trecut, remarca că mai multe stări cu însemnate componente psihice precum stresul, dezgustul, iritarea, lehamitea etc. pot fi provocate de către factorii de mediu. Astfel, putem identifica o experiență de analiză în timp a factorilor fizici nu numai după criterii fiziologici (oboseala fiziologică), dar și după un set de criterii psihologici (oboseală psihologică).

Analiza mai multor investigații realizate de către C.C. Ioan a permis sintetizarea următorilor factori fizici [18, p. 93]:

1. Condiţiile atmosferice:
2. Temperatura: limitele optime – 15-25 grade Celsius.
3. Umiditatea: limitele normale – 30-70%.
4. Factorii sonori.
5. Eclerajul (factorul luminos).
6. Factorul cromatic.

Fig. 1. **Factorii fizici (după C.C. Ioan)**

Componenta socială include elemente psiho-sociale a căror manifestare se resimte la diverse niveluri – individual, grup, comunitate, global.

Mediul acționează asupra persoanei în complexitatea lui fizică, socială și culturală. În raport cu factorul dominant se poate vorbi despre mediul fizic, mediul social, mediul cultural, mediu școlar etc.

Școală în sec. XXI este recunoscută ca „un vehicul al progresului umanității", nu e numai un drept al copilului, dar este laboratorul ce formează și promovează democrația, justiția, grija pentru ecosistem, contribuie la dezvoltarea științifică, socială și economică, asigură temelia culturală fără de care nu poate înainta nici o direcție.

Pentru diferiți subiecți ai educației, școala are un rol diferit, plecând, de cele mai multe ori, de la experiențele personale, dar cu certitudine educația dobândită în mediul școlar reprezintă întotdeauna temelia pe care s-a clădit experiența de viață.

Incursiunea în subiectul *mediul școlar* determină trecerea în revistă a sensurilor oferite în DEX, fapt ce permite trasarea limitelor semantice ale termenului într-o limbă. Astfel, substantivul „mediu", cu pluralul „medii" – **1.** Totalitatea condițiilor (relief, climă, sol etc.) în care trăiesc organismele. **2.** Societatea, lumea în mijlocul căreia trăiește cineva; ambianță. **3.** Substanță solidă, lichidă sau gazoasă, câmp electromagnetic sau gravitațional

etc. în care se desfășoară fenomenele fizice. **4.** (În spiritism și în alte practici oculte). Persoană care poate comunica cu spiritele și poate fi intermediar între ele și o anumită persoană [43].

În sintagma *mediul școlar* ne vom axa pe sensurile 1, 2 și 3, exceptând sensul 4 pentru că depășește limitele de studiu al științelor educației.

Din cele mai vechi timpuri, noțiunea de *mediu*, un termen de origine latină „medium", se află în atenția a mai multor științe: filosofie, teologie, medicină, biologie, economie, educație etc., care promovează anumite sintagme: *mediul înconjurător, mediul ambiant/natural, mediul intern, mediul de cultură, mediul economic, mediul financiar, mediul de marketing, mediul educațional, mediul de învățare* etc., marcând vaste domenii ale cunoașterii, fără a deraia de la sensurile de bază. Cert este faptul că indiferent de domeniul de cunoaștere mediul este reprezentat de totalitatea elementelor și condițiilor de viață în care individul interacționează, direct sau indirect, pe parcursul dezvoltării sale, în diferite etape de evoluție. Factorii de mediu acționează sub forma influențelor bioclimatice, socioeconomice, culturale, a totalității condițiilor, structurilor (începând cu mediul familial, până la mediul comunitar) care se manifestă față de fiecare persoană sau grup.

O abordare de suprafață permite constatarea interesului sporit al subiectului – ***mediul școlar***, vizualizat ramificat, în multiple aspecte. În același context, consemnăm faptului că abordarea *mediului* în științele educației este realizat pe două filiere: din perspectivă globală, o abordare complexă, marcând zone generalizatoare, dar și contextualizată prin anumite structuri, individualizată, specifică pentru o situație anume.

Sorin Cristea operează cu noțiunea de *mediul pedagogic*, noțiune generală, ce „reprezintă ansamblul factorilor natural și sociali, materiali și spirituali, angajați în activitatea de formare-dezvoltare a personalității umane conform unor obiective stabilite în mod explicit și/sau implicit la nivelul comunității educative naționale, teritoriale, locale" [11, p. 243]. Mediul este un factor modelator care permite relevarea, stimularea și chiar amplificarea dispozițiilor genetice prin acțiuni instituționalizate.

M. Ștefan dezvoltă noțiunea de mediul educativ ce reprezintă ambianța în care copilul trăiește direct experiența de viață socială prin situațiile educative pe care le parcurg [36].

E. Păun (1999) prezintă mediul școlar drept ambianță intelectuală și morală care domnește într-un grup, ansamblu percepțiilor colective și stările emoționale existente în cadrul organizației [31].

Din perspectivă psihologică, mediul este un factor al dezvoltării, alături de ereditate și educație. În opinia lui Seamon și Kenrick

(1992), „Dezvoltarea pune în evidență factorii biologici și sociali care determină aceste schimbări” [*Apud* 17, p. 97].

Marele dicționar de psihologie Larousse prin noțiunea de *mediu* desemnează totalitatea factorilor de influență a activității psihice. Orice factor de mediu care declanșează modificări reversibile în materie vie este un stimul (excitant). Funcție de proveniența stimulului, la o primă delimitare se diferențiază mediul intern de mediul extern [24, p. 17].

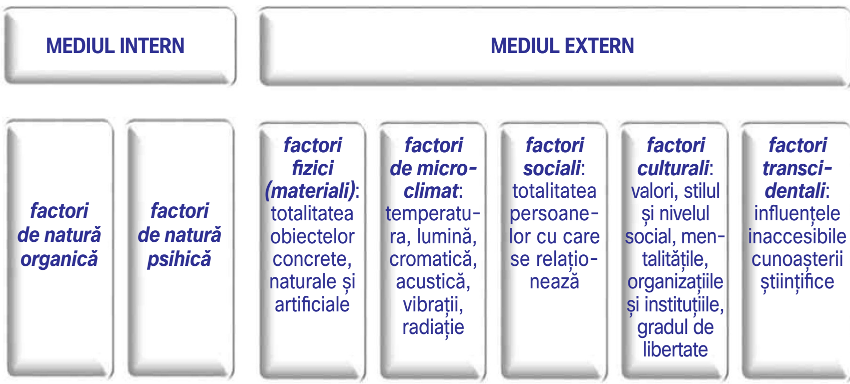

Fig. 2. **Mediul intern și extern (după M.I. Carcea)**

Mediul extern se caracterizează prin exigențe specifice ce influențează comportamentul elevului. Mediul intern determină adaptarea prin factorii de natură psihică pentru a asigura echilibru.

Deci, factorii enumerați trebuie văzuți în strânsă interdependență și interacțiune, diferența constând în ponderea pe care o au într-o anumită situație.

Sintetizând informația din *Figura 2*, constatăm că ***Mediul educațional școlar*** cuprinde totalitatea factorilor interni și externi care influențează realizarea procesului educațional în învățământul general, fiind un mediu organizațional complex, care prioritizează exigențe de natură psihologică și socială a subiecților implicați: elev, cadru didactic.

După Cristian Stan, conceptul de mediu înglobează ansamblul condițiilor și factorilor ce caracterizează și definesc spațiul existenței individului. O sinteză a abordării conceptului de mediu este reflectat în *Figura 3*. Autorul distinge influențele de mediu, în funcție de caracterul direct sau indirect, și anume: condițiile de mediu – trăsături generale, globale ale spațiului de existență, care exercită o influență mediată, indirectă; factorii de mediu – ansamblul influențelor fizice și socio-culturale directe [34].

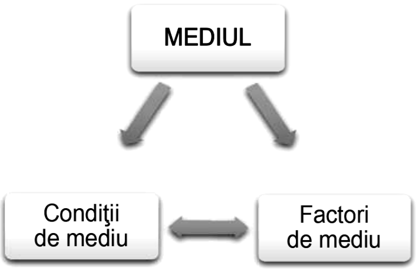

Fig. 3. **Influențele mediului asupra individului**

Din perspectiva mediului de manifestare și acțiune a factorilor de mediu asupra dezvoltării copilului se evidențiază faptul că, la fel ca și în cazul ereditar, influențele existente de către aceștia sunt de factură aleatorie, probabilistică. Tipul de cultură, nivelul social, economic sunt factori cu un evident caracter aprioric.

În studiul de politici educaționale bazat pe rezultatele PISA 2015 – *Analiza influenței mediului școlar și familial asupra atingerii performanțelor școlare de către elevi* – cuvântul-cheie **mediul școlar** este vizualizat din perspectiva climatului psiho-relațional dintre elevi, dotarea școlilor cu laboratoare, materiale didactice, instrumente de lucru și asigurarea cu cadre didactice bine pregătite. Este evidentă fundamentarea studiului pe mediul extern și abordarea selectivă a factorilor din perspectiva contextului social, economic al Republicii Moldova, și anume: factorii fizici – de ordin material atât la nivel de asigurare instituțională, infrastructură, cât și la nivel personal, asigurarea suportului material al familiei; factori sociale, atenționând asupra relației elev–elev (*elevi*), elev (*elevi*) – cadru didactic (*cadre didactice*).

Un aspect semnificativ, prioritar în studiul realizat este remarcarea diluării noțiunii *mediul școlar* în multiple sintagme cu care se vehiculează în științele educației (atât în practică, cât și în elaborările științifice) și încercarea de a edifica contextul. Astfel, am decupat următoarele construcții: *mediul pedagogic, mediul educațional, mediul educațional în grădiniță, mediul educațional școlar, mediul de învățare, mediul-social educațional, mediul incluziv, mediul digital, ambianța școlară, ambianță educațională, climatul educațional, climatul școlar, climatul organizației școlare, climatul clasei de elevi* etc.

Școala reprezintă o *unitate medială* deoarece este definită atât prin delimitarea spațială cât și prin specificul activității desfășurate în spațiul respectiv. Dacă ne referim la clădire și clasa concretă în care elevul se află delimităm noțiunile de spațiu școlar și ambianță școlară.

Generalizând abordările mediului educațional școlar, conchidem:

> **Mediul educaţional şcolar** înglobează totalitatea factorilor, condiţiilor care determină realizarea procesului educaţional şi influenţează formarea/dezvoltarea personalităţii elevului.

1.2. Mediul educațional școlar și condițiile învățării eficiente

Învățarea este o activitate realizată în cadrul mediului școlar. Bazându-se pe aspectele filosofice și sociologice ale termenului mediu, Н.Б. Крылов definește „mediul de învățare" drept o parte a spațiului sociocultural, în care interacționează diverse procese de instruire și componentele sale și în care elevul se conectează prin legături culturale cu comunitatea, capătă experiență de activitate culturală [*Apud* 41].

Dezvoltând acest punct de vedere, Н.А. Спичко, caracterizează mediul de învățare ca totalitatea factorilor: psihologici, sociali și spațial-obiectuali, în care intră de asemenea factorul material și relațiile interpersonale [42, pp. 44-48]. Н.А Спичко menționează că toți factorii interacționează, se completează și au un anumit impact asupra fiecărui subiect din mediul de învățare.

Din punct de vedere pedagogic, conceptul de mediu de învățare este examinat de către cercetătorul Г.Ю. Беляев care subînțelege prin „mediu de învățare" mediul instructiv-educațional al unei instituții concrete de învățământ, care este modelată de activitatea pedagogică și a personalului administrativ [40, p. 72].

Reprezentând cerințele față de mediul de învățare, В.С. Кукушин consideră că mediul de învățare trebuie să fie: *instructiv, dezvoltativ, educativ, informativ, ecologic, estetic, dialogat, uman, stimulativ* [41, p. 94].

Considerăm, că mediul de învățare este un concept în permanentă evoluție. Schimbarea mediului de învățare este dictată de schimbările permanente din educație și din societate în întregime.

Procesul educațional este principalul subsistem al procesului de învățământ în care are loc învățarea. Conceptul de învățare raportat la personalitatea elevului este abordat drept un proces profund personal, iar cei implicați își dezvoltă cunoașterea construindu-și noi semnificații.

După cum afirmă M.I. Carcea învățarea este o activitate predominantă a vârstei școlare pe toată durata frecventării de către elev a unei forme instituționalizate de învățământ [6, p. 116]. Dar învățarea se realizează și în alte medii: *familiar, social, grupuri de prieteni* etc. Ceea ce se obține prin învățare devine condiție internă a unor activități ulterioare de învățare.

Funcția principală a învățării constă în modificarea sistemului psihic printr-un demers autoformativ, în asigurarea mijloacelor interne necesare unei adaptării într-o etapă următoare a evoluției.

Învățarea modelează personalitatea, perfecționează anumite structuri psihice (cunoștințe, aptitudini, atitudini valori) și permite crearea altor noi. Aceste structuri psihice se manifestă în comportamente noi ce pot genera mici modificări ale unei realități restrânse.

Realizarea unui proces educațional eficient este una dintre întrebările pedagogiei contemporane, întrebare ce apare în spațiul reflexiv al cadrului didactic pentru care este important atât rezultatul învățării cât și proces de învățare. Cercetările în domeniul psihologii cognitive sugerează că există trei factori principali care influențează eficiența învățării: *aptitudinea pentru învățare, achizițiile anterioare și motivația*.

- *Aptitudinea pentru învățare* – reprezintă sistemul de capacități ale elevului pe care le dezvoltă prin învățare. Totuși există diferențe din punct de vedere al aptitudinii pentru învățare deoarece acestea au origine genetică.
- *Achizițiile anterioare* – reprezintă cunoștințele pe care le are elevul despre subiectul respectiv experiențe individuale, valori etc. Acestea influențează semnificativ procesul de învățare și îi ajută să dobândească mai rapid noi cunoștințe.
- *Motivația învățării* – efectul motivației este semnificativ în învățare. Lipsa de interes pentru învățare are consecințe asupra finalităților și eficienței învățării [16].

L. Cozolino evidențiază patru principii ce încurajează procesul de învățare:

- **Relații sigure și pline de încredere** – relaționarea profesor–elev este deosebit de importantă deoarece creierul ține cont de ceea ce învață și de la cine învață. Profesorii pot oferi relații sigure, pline de încredere prin creșterea independenței și întărirea legăturilor emoționale. Profesorii trebuie întotdeauna să-i susțină pe elevii lor pentru a reuși.
- **Exerciții de moderare a stării de anxietate** – procesul de învățare este optimizat în timpul stărilor de excitație

scăzută. Creierul minimalizează plasticitatea neuronală la niveluri de excitație reduse pentru a conserva energia și a o canaliza înspre supraviețuirea imediată. Învățarea de succes impune o stare de interes și curiozitate. Stresul din mediul de învățare, amintirile traumatizante din experiențele anterioare sau nivelul înalt de tensiune din viața elevului – toate împiedică învățarea, inhibând funcțiile neoplastice ale creierului

- **Gândire și emoții –** pe parcursul evoluției emisfera stângă și emisfera dreaptă a creierului s-au specificat în realizarea funcțiilor. Emisfera stângă a devenit responsabilă în limbaj și gândirea rațională, iar emisfera dreaptă în emoții și experiențe fizice. Acestea au un efect inhibitor reciproc, emoțiile subminează gândirea, iar defensele intelectuale ne izolează de emoții. Atenția acordată atât gândirii, cât și emoțiilor amplifică reglarea emoțională și rezolvarea de probleme. Experiențele ce încurajează gândirea critică în situații relevante emoțional consolidează integrarea emisferelor, ceea ce susține reglarea emoțională și rezolvarea problemelor complexe.
- **Construirea în colaborare a narațiunilor** – profesorii pot construi narațiuni pentru a fi mai aproape de elevii. O bună narațiune conține conflicte și rezolvări, gesturi, expresii și gânduri asezonate de emoții [9, p. 52].

Conceptul de *învățare* este unul complex, dar pentru ca învățarea să se producă eficient este necesar să se determine și condițiile de realizare a procesului educațional, care mai întâi preced, iar apoi însoțesc învățarea.

Finalitatea procesului de învățare se realizează prin succesiunea mai multor operații. Operațiile învățării se dezvoltă diferit. În alte interpretări învățarea este privită ca un proces de asimilare, prin interiorizare, a unor cunoștințe sau a unor modalități noi de acțiune care conduc la consolidarea schemelor interne de acțiune. Conform acestei abordări accentul se pune pe modificarea ce are loc la nivelul sistemului psihic de unde se manifestă un comportament. Astfel condiția învățării este activismul elevului.

R. Gagne, distinge între condițiile interne ale învățării școlare precum: *procese cognitive, afective, volitive, motivaționale* și condițiile externe ale învățării școlare precum: *mediul școlar și al clasei de elevi, factorii ergonomici și de igienă a învățării* etc.

Analiza conceptului de mediu educațional școlar și mediu de învățare ne-a determinat să clasificăm condițiile învățării între condițiile interne ale învățării școlare precum: *procese cognitive, afective, volitive, motivaționale, echilibrul emoțional* și condițiile externe

ale învățării școlare precum: *microclimat sau ambianța clasei de elevi, mijloacele utilizate sau spațiul fizic, relațiile interpersonale* etc. [28]. Astfel am construit următoarea schemă:

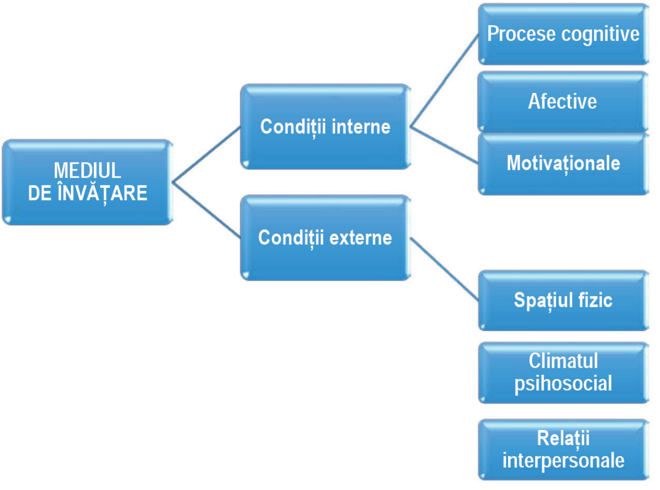

Fig. 4. **Condițiile interne și externe ce influențează mediul de învățare**

Considerăm că eficiența învățării este determinată de măsura în care condițiile de organizare, dirijare și evaluare a activității didactice (resurse externe) asigură mobilizarea deplină a potențialului cognitiv al elevului (resurse interne) în temeiul cărora ei își dobândesc produsele, rezultatele învățării adică *competențe*.

În acest context, asigurarea condițiilor de desfășurare optimă a acțiunilor educative este un element component al eficienței învățării. Or, eficiența procesului de învățare este condiționată de organizarea procesului educațional.

Proiectarea condițiilor de realizare a procesului educațional reprezintă un moment important al eficienței învățării, astfel profesorul trebuie să știe nu numai de unde pornește și încotro se îndreaptă elevul, dar și care sunt condițiile prealabile ce vor determina realizarea învățării.

Conform cercetătoarei E. Joița analiza metodologică a condițiilor de realizare eficientă a procesului educațional presupune evidențierea caracteristicilor procesului educațional, și anume:

- **La nivel de proiectare** procesul educațional are anumite caracteristici:
  – **Caracterul informativ** – vizează conținutul științific al disciplinelor școlare: biologia, chimia care mai rămâne a

fi supraîncărcat cu concepte și informații științifice, conținuturi ce au o relevanță praxiologică relativă. Raportul dintre informativ și formativ este semnificativ deoarece informarea determină formarea. Informațiile științifice devenite cunoștințe prin învățare determină dezvoltarea potențialului cognitiv al elevului, astfel o învățare eficientă trebuie să fie progresivă în dezvoltarea cognitivă, asigurând ascendența de la cea elementară spre cea superioară. „Informarea prin învățare conduce la formare, iar aceasta devine condiție pentru continuarea informării, mijloc" [20, p. 34]. *Condiția învățării eficiente este asigurarea raportului dintre informativ și formativ.*

– **Caracterul formativ** – vizează raportarea procesului educațional la finalitățile sale stipulate în documentele de politici. Competența școlară percepută drept finalitate educațională este și o necesitate în formarea personalității elevului ce urmează a se integra plenar în viața socială. Metodologia de formare a competențelor presupune cunoștințe–abilități–atitudini și valori. Cunoștințele nu sunt un dat, ele sunt obținute de elev prin activitatea didactică de formare, deci cunoștințele se formează prin învățare. O învățare rațională se soldează cu o dezvoltare. Un nivel mai înalt de dezvoltare constituie baza pentru o învățare de tip superior, de aceea caracterul formativ este determinant în învățare care trebuie să vizeze în permanență dezvoltarea psihică a copilului și astfel va asigura formarea de competențe școlare. Deci, *formarea, dezvoltarea competențelor școlare este condiția eficienței procesului educațional.*

– **Caracterul logic, rațional** – vizează abordarea logică a întregului proces de predare–învățare–evaluare. Din perspectiva filosofiei educației sunt evidențiate semnificațiile abordării logice a procesului educațional deoarece anume această condiție contribuie la realizarea caracterului formativ. „Logica – prin numeroasele sale sistematizări ipotetico-deductive, proceduri decizionale și teorii explicative poate servi problematica educației" [20, p. 35]. Astfel, pentru o învățare eficientă a conținuturilor disciplinare profesorul va aplica principiile logice (*identității, nonconcordanței, terțului exclus, rațiunii suficiente)* în prezentarea definițiilor, clasificarea relațiilor conceptuale, proceselor și fenomenelor ale naturii pentru dezvoltarea capacităților de *memorare, înțelegerea, analiza, sinteza, evaluarea.* În procesul de predare–învățare–evaluare logica didactică își găsește reflectarea prin ordonarea conținuturilor,

formularea și realizarea obiectivelor, structurarea ideilor unui conținut, aprecierea și corectarea răspunsului, construirea argumentărilor, formularea întrebărilor și a sarcinilor didactice, precizie în utilizarea limbajului științific. Respectarea acestor condiții vor contribui la formarea corectitudinii și logicii elevului sau această condiție reflectă *Adevărul științific* care în domeniul științelor este doar unul.

- **Caracterul normativ** vizează normativitatea acțiunilor didactice și precizarea cerințelor, regulilor, prescripțiilor ce au caracter de normă de eficiență a acțiunilor specifice. De regulă normele didactice sunt corelate cu cele pedagogice și pot fi: organizaționale, procedurale, comunicative (relația profesor–elev), obligatorii sau permisibile, generale sau particulare, orientative pentru viitoarea acțiune, inhibitorii proiectarea didactică a lecției ce respectă un anumit algoritm, respectarea scopului lecției: informativ–formativ–educativ, sarcinile de lucru să fie diferențiate, răspunsurile elevului trebuie să îndeplinească anumite cerințe etc. Normele procesului educațional sunt mai mult sau mai puțin respectate de către cadrele didactice. În cazul nerespectării acestei condiții asistăm la empirism didactic.
- **Caracterul axiologic** – vizează sistemul valoric atât al conținuturilor, dar și al acțiunilor didactice realizate în scopul eficienței educaționale. Argumente în favoarea criteriului axiologic sunt: educația în cadrul disciplinelor școlare nu se realizează decât prin valori concretizate în scopuri, obiective și conținuturi; a orienta și a realiza procesul educațional pe cele mai eficiente căi de formare și dezvoltare a competențelor școlare care sunt valori prin definiții; acțiunile educaționale contribuie prin conținuturile axiologice la educația *pentru* și *prin valori*, iar prin modul de învățare, utilizare a acestora contribuie ulterior la o educație *pentru* și *prin valorizare* a acestora în diferite situații cotidiene; abordarea didacticii contemporane drept artă nu doar știință ce scoate în evidență măiestria/competența profesională a cadrului didactic. *Putem menționa că competența școlară este o valoare educațională dobândită de elev la finele școlarizării sale deci și o condiție a eficienței învățări*.
- **Caracterul sistemic** – vizează viziunea integratoare asupra procesului educațional. Sistemul reprezintă un ansamblu de elemente între care se stabilesc relații și care funcționează ca un tot unitar în vederea atingerii anumitor finalități bine precizate. Eficiența funcționalității sistemului este oferită de măsura în care subsistemele, prin propriile lor

obiective realizează finalitatea sistemului. În acest context cadrul didactic trebuie să cunoască bine toate elementele componente ale procesului educațional. *Condiția eficienței va fi determinată prin gradul de abordare sistemică a procesului educațional.*

- **La nivel de realizare** procesul educațional prezintă următoarele caracteristici:
  - **Proces de predare–învățare–evaluare** – predarea, ca dimensiune a procesului educațional în succesiunea abordărilor, anticipează învățarea și evaluarea. Această delimitare este convențională, deoarece cele trei dimensiuni ale procesului educațional se desfășoară concomitent. Profesorul furnizează informații, elevul achiziționează cunoștințe, iar evaluarea este un proces continuu. Și astfel evaluare poartă semnificații profunde. Ne referim aici la feedback, iar această abordare este foarte eficientă atât pentru profesor, cât și pentru elev, fiind printre caracteristicile predării și învățării de succes. Arta predării-învățării eficiente este de a oferi forma potrivită de feedback pentru nivelul elevului. *Desfășurarea concomitentă a predării–învățării–evaluării reprezintă o condiție a învățării eficiente*.
  - **Proces managerial** – vizează rolul conducător al profesorului în conceperea, organizarea, evaluarea activităților educaționale și dirijarea condițiilor de realizare eficientă a învățării. Cunoașterea metodelor manageriale: *analiza utilizării eficiente a timpului didactic, a mijloacelor; a sarcinilor de lucru, motivarea pentru învățare, crearea condițiilor de orientare în sarcină, atribuirea de sarcini comune și diferențiate, alternarea formelor de comunicare, determinarea soluțiilor optime în condițiile cele mai nefavorabile etc.* reprezintă o altă condiție în realizarea eficientă a învățării.
  - **Proces bilateral** – în procesul educațional acționează doi factori care îndeplinesc cele două laturi importante ale acestuia: profesorul care realizează predarea și elevul care realizează învățarea. De aici se desprinde un alt **caracter**, cel biunivoc: profesorul și elevul acționează într-un raport de reciprocitate și un caracter interactiv, ambii factori ai relației participând la procesul educațional intercondiționează și se condiționează reciproc. *De aceea relațiile stabilite în cadrul procesului educațional între profesor și elev reprezintă o condiție primordială a eficienței învățării*.
  - **Proces educativ** – acest aspect este legat de caracterul formativ al procesului educațional, pentru că atunci când formăm elevii îi și educăm. Dar efectele formative și cele educative ale procesului educațional nu progresează con-

comitent. Efectele formativului sunt observate într-un timp imediat, în timp ce efectele educativului sunt observate după o perioadă mai îndelungată. Procesul educativ este în primul rând un proces de transformări calitative a personalității elevului. *Reactualizarea și redimensionarea elementului educativ în cadrul procesului educațional este o condiție a eficienței învățării.*

- **La nivel de evaluare** procesul educațional este caracterizat astfel:
  – **Proces bazat pe evaluare** – vizează cunoașterea rezultatelor acțiunii întreprinse controlul, măsurarea și aprecierea, interpretarea cantitativă și calitativă a rezultatelor. Evaluarea demonstrează eficiența, eficacitatea, progresul, reușita, succesul, performanța școlară sau reversul lor pentru fiecare elev, dar și profesor. *Evaluarea procesului educațional este o condiție a realizării eficienței a procesului educațional.*
  – **Proces bazat pe reglare, optimizare** – reglarea și autoreglarea procesului educațional sunt trăsături ce explică evoluția. Reglarea poate fi realizată la începutul unei activități, în pregătirea condițiilor noii acțiuni sau poate fi realizată pas cu pas după o evaluare continuă. Reglarea este o consecință a feedbackului. Prin feedback profesorii cunosc cum să-și regleze predarea și să le ofere elevilor sugestii care îi vor ajuta să-și autoregleze propria cunoaștere și să fie mai activi în învățare. Optimizarea presupune îmbunătățirea procesului educațional. *Reglarea și optimizarea sunt condiții ale eficienței procesului educațional.*

Nu toate categoriile de factori și condiții au aceeași importanță în procesul învățării, dar toți factorii menționați influențează, condiționează sau determină progresul învățării, ritmul, eficiența și echilibrul componentelor pe ansamblu.

Calitatea și eficiența învățării este determinată de adaptarea acțiunilor specifice la condițiile concrete în care se va desfășura procesul educațional. În acest sens, pentru proiectarea și desfășurarea eficientă a acțiunilor educative, cadrul didactic reflectă asupra următoarelor întrebări:

- *Care este scopul, de ce se acționează?* Sunt determinate obiectivele operaționale, competențele școlare și elementele de competență racordate la documentele de politici.
- *Cui se adresează predarea?* Cunoașterea particularităților de vârstă și individuale ale grupului de elevi, nivelul formării și informării acestora.
- *Care este cadrul organizatoric, instituțional, normativ în care se va proiecta și realiza situațiile educaționale?* Racordarea

profesorului la orientările conceptuale legale, manageriale privind organizarea procesului educațional stipulate în documentele de politici.

- *Ce conținuturi urmează a fi valorificate pentru realizarea obiectivelor?*
- *În ce condiții ergonomice și cu ce materiale didactice, sociale se pot realiza obiectivele stabilite?*
- *În ce timp poate fi realizat un grup de obiective, unități de conținut, conform particularităților elevului?*
- *Ce competențe, atitudini, calități trebuie să manifeste cadrul didactic?*

Din perspectivă formativă, condițiile învățării pot fi abordate drept motive ce generează diferențe în rezultatele învățării. Din această perspectivă condițiile învățării pot fi grupate în:

- **Condiții pedagogice** – presupun respectarea caracteristicilor procesului educațional, metodologia predării-învățării, calitatea informațiilor și natura controlului evaluativ.
- **Condiții psihologice** – presupun respectarea aspectelor psihologice, „să luăm în considerare poziția individuală a elevului în cadrul procesului educațional, să stimulăm starea de pregătire, fie de atitudine pregătitoare pentru învățare și să creăm un mediu emoțional pozitiv în care să se realizeze învățarea”.

Deci, pentru asigurarea învățării eficiente sunt semnificative atât condițiile pedagogice cât și cele psihologice. În acest sens, cercetătorul T. Walker în lucrarea „Să predăm ca în Finlanda” articulează semnificația profundă a *emoțiilor pozitive intense* asupra capacității de învățare a elevului [38]. Autorul prezintă o serie de condiții-strategice ce contribuie la crearea unui mediu educațional școlar eficient. De exemplu: *starea de bine, sentimentul de apartenență*, autonomia, măiestria. În dependență de aceștia, sunt descrise mai multe condiții-strategii, care confirmă succesul finlandez în educație. Analiza acestor condiții pot servi drept valoroase experiențe în asigurarea unui mediu educațional școlar eficient.

- **Starea de bine.** Printre condițiile care mențin starea de bine: a introduce în oră pauze de relaxare, a îmbina învățarea cu mișcarea, a simplifica spațiul de învățare, a menține o atmosferă de liniște în clasă. Avantajele pauzelor contribuie la odihna creierului sporește nivelul de creativitate, spontaneitate și productivitate. Una dintre metodele de acordare a pauzelor sunt exercițiile de *mindfulness.* Este o tehnică de meditație bazată pe capacitatea de a reflecta asupra propriilor trăiri, fluxul gândurilor conștiente, senzațiile fizice și experiențele emoționale. *Mindfulness*-ul este o condiție de

menținere a stării de bine a elevilor din clasă prin asigurarea unui mediu plin de calm, ce contribuie la sporirea controlului emotiv, al celui cognitiv dar și creșterea optimismului. Pauzele de *mindfulness* sunt recomandate pentru a fi realizate în cadrul orelor de Biologie a câte cinci minute. Pauzele de tip *mindfulness* în cadrul orelor dezvoltă sensibilitatea pentru natură, bucuria de a fi cu și în natură astfel încât contextul educațional devine *imersiv* și nu teoretic. Exemple: *meditați alături de o plantă dragă, meditație cu frunze, simțind anotimpurile, animalul preferat, atingerea scoarței de copac, culorile naturii.* Provocările în aer liber stimulează imersiunea cu natura. În astfel de pauze orientați elevii spre experiențele senzoriale pe care le oferă natura: *mirosuri, sunete, priveliști* etc. Asumațile elevilor rolul de cercetători de teren. O condiție a stării de bine este beneficiile aerului proaspăt: dacă nivelul de dioxid de carbon din sala de clasă crește prea mult, procesul de învățare se produce anevoios.

- **Sentimentul de apartenență** este un proces afectiv de care avem nevoie să-l trăim în relațiile noastre atât ca adulți, cât și ca elevi. Este important să ne cultivăm relațiile cu elevii noștri în fiecare zi, să facem diferite lucruri împreună cu elevii, să ne bucurăm împreună pentru realizările lor. Prezentarea în public a comunicărilor, referatelor științifice privind datele bibliografice ale unor savanți, prezentarea de comunicări privind realizarea anumitor lucrări practice, lucrări de laborator. Acordarea elevilor răgazul de a-și prezenta în public cunoștințele stimulează responsabilitatea pentru întocmirea referatelor, comunicărilor. Astfel elevii învață și predau reciproc, iar senzația că își sărbătoresc realizările întăresc sentimentul de apartenență.
- **Autonomia** este o altă condiție importantă care contribuie la dezvoltarea capacităților de decizie autonomă. T. Walker sugerează: Când le dau elevilor mei undă verde le sugerez că am încredere în abilitățile lor, chiar dacă sunt conștient de potențialele riscuri. Aceasta le oferă elevilor mai multe responsabilitățile. Sunt utile exercițiile de făcut pe loc. Este vorba despre niște exerciții scurte, dar foarte eficiente unde munca independentă a elevilor trebuie să fie semnificativă, deși nu ar trebui să depășească 3-5 minute. D. Lemov, citat de T. Walker, crede că acest exercițiu trebuie realizat în scris pentru a fi mai riguros și mai captivant și pentru a responsabiliza elevii [38]. Pornind de la pasiunile elevilor să stabilim corelațiile cu programele școlare și apoi să le oferim alternative. Profesorii pot încredința elevilor activități de evaluare a acțiunilor educaționale realizate: evaluarea proprie fișe a

elevului sau evaluarea colegului după prezentarea indicatorilor pe tablă, sau după prezentarea răspunsurilor corecte de către profesor. O astfel de activitate va permite obținerea unui feedback imediat.

- **Măiestria.** Un profesor ce dorește ca să-și mențină elevii în buna dispoziție, trebuie să fie competent în domeniul său de activitate. Pentru aceasta este necesar să se predea elevilor doar noțiunile de bază, să se extragă din manual conținuturi relevante, să fie valorificate avantajele tehnologiilor, să fie adusă muzica în sălile de clasă, să li se ofere elevilor mai multă îndrumare, să fie încurajați să-și demonstreze cunoștințele, profesorii să discute notele împreună cu elevi. Învățarea bazată pe proiect este o metodologie axată pe obținerea unui rezultat educațional autentic, de calitate, menit să reflecteze și să dirijeze procesul educațional interdisciplinar. Acest model ajută la dezvoltarea gândirii sistemice a elevilor și dezvoltă competențele metacognitive. Totuși învățarea axată pe proiect rămâne a fi o metodologie interesantă și stimulativă. Or, cum putem exersa ceea ce se învață într-un context din lumea reală? Astfel profesorul orientează elevii spre o implicare mai profundă în activitatea de învățare, încât ei să dispună de mai multe activități de cercetare, investigare a proceselor istorice, fizice, biologice, chimice, geografice profesorul oferindu-le îndrumare necesară și combinând eficient metodele de cercetare cu metode de dezvoltare a capacităților cognitive și scriere reflexivă (dezvoltarea celor două competențe – de cercetare și de comunicare – prin redactarea unor eseuri, referate etc.). Integrarea tehnologiilor în educație, atunci când sprijină procesul de predare–învățare, poate aduce buna dispoziție cadrelor didactice și elevilor. Tehnologiile sunt instrumente pentru învățare prin intermediul acestora dezvoltăm măiestria elevilor.
- **Mentalitatea** este considerată cel mai important factor pentru menținerea bunei dispoziții în școală. „Copii caută să realizeze orice le oferă multă bucurie" [38, p. 215]. În acest sens suntem încurajați să nu mai acordăm importanță competiției cu cei din jur și să nu încercăm să fim mai buni decât alții. Ceea ce menține starea de bine și bucuria muncii este colaborarea și susținerea reciprocă între elevi, cadrele didactice. Colaborarea ține de mentalitate.

Pentru a asigura un nivel sporit al calității și eficienței este necesar de a respecta cele două tipuri de condiții pedagogice și psihologice în organizarea procesului educațional. Condițiile pedagogice sunt privite prin prisma caracteristicilor specifice pro-

cesului și anume: *formativ, informativ, normativ, sistemic, axiologic, managerial, praxiologic, climatul relațional* etc.

Condițiile psihologice sunt privite prin prisma mediului educațional: *starea de bine, sentimentul de apartenență, menținerea stării de curiozitate, autonomia, măiestria, mentalitatea.*

Îmbinarea acestor două tipuri de condiții pedagogice și psihologice în organizare și realizarea procesului educațional determină dirijarea eficientă în direcția obținerii de rezultate scontate. Elevii au nevoie de condiții care determină învățarea eficientă. Predarea și învățarea ar trebui să aducă satisfacții elevului, dar nu frustrare, stres care duc la anxietate și la reducerea funcționalității capacităților de învățare. Profesorii sunt facilitatori de învățare. Astfel trebuie să-i stimulăm pe elevi să vrea, să-i ajutăm să poată, suntem creatori de condiții pentru o învățare eficientă. Respectarea condițiilor de organizare a procesului educațional va contribui la asigurarea sustenabilității, iar impactul transformativ al procesului de învățare va crește.

Partea II.
Dimensiuni ale mediului educațional școlar

> Copii învață bine atunci când se simt conectați, apreciați și în siguranță.
>
> *L. Cozolino*

2.1. Asigurarea mediului educațional școlar din perspectiva managementului clasei

Managementul clasei de elevi este un domeniu de cercetare în științele educației care studiază perspectivele de abordare a clasei de elevi și structurile dimensionale ale acesteia, în scopul asigurării conduitelor corespunzătoare pentru desfășurarea procesului de predare–învățare–evaluare [19].

Etimologic, noțiunea de *management,* echivalează cu a stăpâni, a conduce, ceea ce implică ideea controlului acțiunii și orientarea sau direcționarea. Împrumutat din limba engleză *to manage* – înseamnă a administra, a conduce.

Specialiștii în educație au demonstrat că în procesul învățării se creează o serie de relații între elevi, care pot influența pozitiv sau negativ învățarea. Gilbert Leroy apreciază că mediul în care se dezvoltă copilul influențează evoluția acestuia, iar comportamentul său depinde în mare măsură de natura relațiilor cu partenerii. Rezultă din cele prezentate mai sus că în exercitarea profesiei didactice este necesar să cunoști și să orientezi relațiile dintre elevi în scopul asigurării candidaților pentru desfășurarea procesului de învățare eficient.

În procesul de formare, cadrul didactic este figura centrală pentru elevi. Această poziție nu se primește de undeva, ci se câștigă. Influența educativă exercitată de manager asupra clasei de elevi este determinată de modul în care acesta își îndeplinește rolurile manageriale, acestea fiind următoarele.

Planificarea. Profesorul planifică întreaga activitate de formare și educare a elevilor în funcție de idealul educațional prevă-

zut în Codul educației, de obiectivele urmărite și de particularitățile grupului clasei.

Organizarea. Întreaga activitate a clasei de elevi este organizată de profesor, cu consultarea membrilor grupului și cu delegarea responsabilităților în rândul elevilor. Participarea la organizarea muncii a elevilor clasei conduce la o atitudine pozitivă a acestora față de obiectivele urmărite și îi motivează pentru îndeplinirea lor. Profesorul nu este doar un transmițător de informații, care se rezumă la a da indicații elevilor, ce și cum să învețe, ci și prin întrebări analitice, stimulând gândirea elevilor, pentru o mai bună înțelegere a problemelor. A organiza învățarea înseamnă a găsi metodele cele mai adecvate, a construi secvențe instructive bazate pe logica obiectivă a disciplinei, a spori interesul și a crește performanța, a crea o atmosferă prielnică studiului și a dezvolta strategii de rezolvare a problemelor.

Comunicarea cu elevii este esențială. Ea trebuie înțeleasă ca proces ce se desfășoară de la profesor la elev, de la elev la profesor și între elevi. Relațiile dintre emițător și receptor sunt deschise, sincere, nestresante, pentru ca mesajul să fie bine perceput și liber acceptat. Calitatea comunicării influențează climatul din interiorul grupului, care, la rândul lui, influențează procesul învățării.

Conducerea. În calitate de manager al clasei, profesorul conduce activitatea de formare și educare a elevilor. Durkheim folosește pentru denumirea acestei activități termenul de „dirijare" [19], în sensul că profesorul este dirijor, dar orchestra care interpretează cântecul este clasa de elevi. Stilurile de conducere adoptate țin de profesor, dar și de particularitatea grupului.

Coordonarea activității clasei presupune asigurarea legăturilor dintre obiectivele clasei și cele ale membrilor grupului, coerența acestora și repartizarea sarcinilor în funcție de tipul de lucru, evitarea consumului inutil de timp sau a pierderilor.

Îndrumarea. Profesorul este principalul îndrumător al elevilor în procesul învățării. Pentru aceasta, profesorul trebuie să-și cunoască bine elevii și să-i îndrume în funcție de problemele fiecăruia, deoarece îndrumările cu caracter general, „bune pentru toți", sunt destul de rare. În funcție de îndrumările primite, elevul își formează comportamente care îl ajută sau nu să se integreze în activitatea de învățare.

Motivarea. Unul din rolurile principale ale profesorului ca manager al clasei este motivarea elevilor pentru învățare, încât aceasta să nu fie doar o obligație, ci o dorință care vine din interiorul fiecăruia. În domeniul educației, insistă pe necesitatea manifestării unor comportamente nu doar pe aspectele coercitive.

Consilierea elevilor se manifestă pe diferite planuri în afara celui care vizează învățarea. Astfel, profesorul este pregătit să

ofere consiliere în domenii ca orientarea școlară și profesională, cunoașterea personală și a grupului, orientarea centrală, aprecierea valorilor, a conduitelor etc.

Controlul este necesar în orice activitate și indiferent de vârsta și experiența celor controlați. Profesorul controlează dacă se îndeplinesc sarcinile didactice și cum se realizează ele, nivelurile de performanță la care se îndeplinesc obiectivele stabilite etc. Controlul urmărește să regleze activitatea în procesul desfășurării ei.

Evaluarea se realizează după parcurgerea unor etape mai mici sau mai mari și cu folosirea unor instrumente specifice. Evaluarea se desfășoară în trei etape distincte: măsurarea, analiza rezultatelor și măsuri ameliorative. Instrumentele de evaluare se construiesc în funcție de obiectivele urmărite. Dacă instrumentele de evaluare au fost întocmite și aplicate corect, avem informații clare, obținute pe baze științifice, care să stea la baza deciziilor cele mai potrivite privind dezvoltarea clasei de elevi.

În sistemul de învățământ, rolurile profesorului se exercită direct asupra elevilor. Între cei doi actori nu se interpune altceva. De asemenea, profesorul trebuie să fie conștient că în educație rezultatele nu se pot recondiționa și că influența lui asupra elevilor este hotărâtoare.

Cercetările ajung la concluzia că în concepția profesorului efortul este principalul factor al succesului elevului.

Elevii cu care lucrează managerul face parte dintr-un grup care se numește clasă de elevi. Clasa de elevi este un grup social unde ca urmare a interrelaționării apar și se manifestă relații sociale cu consecințe multiple asupra desfășurării procesului educațional.

Clasa de elevi poate fi abordată din punct de vedere didactic și psihosocial. Din punct de vedere didactic clasa este un cadru în care se produce învățarea conform finalităților educaționale stabilite. Din punct de vedere psihosocial clasa nu constituie un domeniu static, dar un câmp dinamic în care se desfășoară: atracții, respingeri, ascensiuni, afirmare de sine, stimă etc.

Fiecare clasă reprezintă o organizare dinamică și o structură specifică. Caracteristici ale clasei de elevi sunt:

- ✓ **Coeziunea.** În dependență de modul în care este condusă clasa de elevi pot fi construite relații pozitive între membrii grupul ce influențează performanța precum și raporturi antagoniste care frânează procesul de învățare. Managerul clasei este cel care asigură coeziunea grupului.
- ✓ **Autonomia și dependența.** Elevul se formează cu sprijinul profesorului, dar nu trebuie să rămână dependent de el după încheierea etapei de învățare. Dacă a fost format autonom, elevul continuă învățarea cu forțele proprii. Clasele de elevi se deosebesc între ele prin gradul de autonomie de care dispun.

- ✓ **Conformismul sau nonconformismul membrilor.** Se construiește în dependență de modul în care managerul clasei explică normele oficiale. Dacă managerul insistă doar pe caracterul restrictiv, fără a demonstra necesitatea respectări normelor, acestea nu vor fi acceptate de o parte a membrilor grupului. La fel se întâmplă și cu normele specifice grupului dacă nu sunt bine explicate, duce la formarea de clase nonconformist.
- ✓ **Permeabilitatea sau impermeabilitatea.** Includerea unui nou membru în cadrul grupului nu se tratează cu superficialitate. Managerul trebuie să pregătească acest moment, în caz contrar noul membru se va integra greu sau va fi mereu izolat.
- ✓ **Stabilitatea sau instabilitatea grupului.** Clasele de elevi se „sudează" greu. Dacă organizarea deja acceptată se schimbă des, clasa nu mai e un grup în care se dezvoltă relații, ea se împarte în grupe cu interes. O asemenea clasă nu poate fi coordonată.
- ✓ **Sintalitatea/personalitatea grupului.** Un grup stabil în care se creează relații trainice devine, în timp un grup cu personalitate.

Fig. 5. **Caracteristicile clasei de elevi**

Un bun manager al clasei de elevi trebuie să realizeze schimbări profunde în învățarea tuturor elevilor, fundamentând demersurile didactice pe principiile democratice. Totodată strategiile didactice promovate trebuie să încurajeze colaborarea, toleranța, sporirea încrederii în propriile forțe, și desigur creșterea performanțelor școlare.

Managementul clasei de elevi cuprinde trei componente esențiale:

- Managementul conținutului.
- Managementul problemelor disciplinare.
- Managementul relațiilor interpersonale.

Managementul clasei trebuie să includă și alte elemente definitorii și poate fi abordat din perspectivă ergonomică, psihologică, socială, normativă, operațională și inovatoare.

a) *Dimensiunea ergonomică* – personalizarea sălii de clasă, dispunerea mobilierului și vizibilitatea, în sensul poziționării în bănci, constituie preocupări în vederea reconsiderării structurilor dimensionale ale managementului clasei de elevi.
b) *Dimensiunea psihologică* a managementului școlar conferă cadrului didactic rolul de a cunoaște, respecta și dezvolta capacitățile individuale ale elevilor.
c) *Dimensiunea socială* vizează clasa ca grup social: structura, sintalitatea și problematica liderilor. Arta cadrului didactic constă în fixarea, pe lângă obiectivele școlare formale, și a unei serii de obiective social-afective pentru grupul de elevi, care vor determina consolidarea coeziunii acestuia. Comunicarea, raportul dintre informație, circulația acesteia și dinamica grupului, reprezintă cheia succesului în relația cu clasa. Dialogul permanent, adaptarea limbajului la nivelul de înțelegere al elevilor, selectarea celor mai bune căi de transmitere a mesajelor, folosirea limbajului verbal, cât si nonverbal.
d) *Dimensiunea normativă* vizează ansamblul de reguli care reglează desfășurarea unei activități educaționale. Tipologia normativă cu relevanță pentru clasa de elevi este următoarea: norme explicite (prescriptive, cunoscute, clar exprimate) și norme implicite (ascunse, care se construiesc în cadrul grupului). Idealul urmărit de fiecare dintre noi prin intervențiile realizate este coeziunea grupului. Rolul de manager al cadrului didactic în situații care solicită un asemenea tip de intervenție poate fi elementul de care depinde echilibrul și sănătatea grupului-clasă.
e) *Dimensiunea operațională* vizează strategiile de intervenție a cadrului didactic. La nivelul elevilor cultura implicită dezvoltă o serie de strategii de supraviețuire, care cuprind o multitudine de elemente de identificare, de descoperire și angajare cu ajutorul unor competențe sociale, în adaptarea la exigențele normativității explicite. Cadrul didactic nu trebuie să excludă cultura elevilor, ci să integreze elementele culturii lor normative implicite în procesul de favorizare și consolidare a culturii normative explicite.
f) *Dimensiunea inovatoare* presupune cunoștințe în managementul schimbării, este însăși esența dezvoltării unei orga-

nizații. Schimbarea în educație este o necesitate. Pentru noi reducerea rezistenței la schimbare se poate face prin implicarea copiilor în planificarea schimbării, găsirea surselor de disconfort pentru cei care au temeri, pregătirea momentului schimbării prin discuții cu cei implicați în acest proces, sprijinirea și încurajarea celor implicați în procesul schimbării prin participarea efectivă la acesta. Managementul schimbării se poate defini prin analiza cauză-efect. Agentul schimbării este însuși cadrul didactic. Inovația la nivelul managementului clasei pornește de la: cunoașterea practicii educaționale; cunoașterea tendințelor și a tradițiilor activităților educaționale vizate; cunoașterea orizonturilor de așteptare ale elevilor.

Un management defectuos al clasei poate genera un climat negativ și poate influența randamentul elevilor. Atât monotonia, cât și supraîncărcarea în activitate sunt cauzele oboselii.

Unii cercetători menționează că profesorul trebuie să cunoască foarte bine personalitatea elevului, pentru ca stilurile de predare influențează diferit pe elevii introvertiți și pe cei extravertiți. M. Eysenck constată că elevul extravertit se simte foarte bine într-o atmosferă lipsită de formalism, permisivă, când este pus în situație de a face descoperiri și a explora el însuși. Pentru elevul introvertit mai ales dacă este și anxios, va fi complet depășit. Introvertiților li se potrivesc situațiile bine structurate, formale, metodele algoritmice ce le permit să se concentreze asupra unor elemente precise, fiindcă ei par a fi deranjați de schimbările frecvente din situațiile mai puțin structural. În această direcție sunt orientate și cercetările lui D. Ausubel privind adecvarea stilului educațional la motivația elevului. C. Cocoș menționează că profesorul competent identifică și construiește cea mai potrivită strategie de trezire și înnobilare a unui elev, care este unic, iar I. Vlașin precizează: *nu există educație adevărată fără individualizare, nu creștem cu adevărat în turme ci ne pierdem cu ele.*

Din perspectiva mediului educațional școlar, managementul clasei poate fi abordat prin prisma:

- ✓ Componentelor esențiale: *Managementul conținutului; Managementul problemelor disciplinare; Managementul relațiilor interpersonale.*
- ✓ Dimensiunilor definitorii: *ergonomică, psihologică, socială, normativă, operațională și inovatoare.*
- ✓ Caracteristicilor clasei de elevi: *coeziunea, autonomia și dependența, conformismul sau nonconformismul grupului, permeabilitatea și impermeabilitatea grupului, stabilitatea sau instabilitatea, sintalitatea/personalitatea grupului.*
- ✓ Individualitatea elevului: *temperamentul și tipuri de personalitate.*

2.2. Asigurarea mediului educațional școlar din perspectiva climatului relațional

Conceptul de climat în instituțiile din învățământul preuniversitar este reflectat, de cele mai multe ori, sub aspectul organizațional școlar, să precizeze care sunt dimensiunile, structura, funcția, trăsăturile, factorii determinanți și importanța practică a climatului organizațional în eficientizarea activității educaționale. Prin climat organizațional se înțelege o stare psihosocială, exprimată cultural într-un context intern și extern și este generată de un ansamblu de variabile obiective și subiective intersectate într-un câmp psihosocial sau context situațional (extern și intern) care străbate activitatea didactică realizată în cadrul școlii [10].

Conceptul de ***climat***, în decursul timpului, a fost asociat în literatura de specialitate cu termenii: atmosferă, tonus, etos, personalitate, chiar și cultură, confirmându-se ambiguitatea perceperii termenului relevat și în sinteza de mai jos.

Abordări selective: climat
• *Personalitatea colectivă a școlii* (M.S. Norton, 1984); • *Stare de spirit* (A.W. Halpin & D.B. Croft, 1963); • *Se manifestă prin caracteristicile relațiilor psihosociale din școală, prin tipul de autoritate, gradul de motivare și de mobilizare a resurselor umane, stările de satisfacție sau insatisfacție, gradul de coeziune din comunitatea școlară.* (E. Păun, 1999, p. 117); • *Etos școlar – atașamentul participanților față de organizația școlară din care fac parte; percepții subiective; o variabilă organizațională care descrie gradul de coeziune între participanții la viața școlară și care influențează nivelul motivației, dar și al satisfacției acestora și, implicit, performanțele obținute de ei.* (C.G. Pielmuş, 2012, pp. 72-73); • *Un set de caracteristici interne, care diferențiază o școală de alta și influențează comportamentul fiecărui membru al acesteia; produsul final al grupurilor școlare care muncesc pentru a menține echilibrul organizației.* (W.K. Hoy & K.G. Miskel, 1987, p. 225); • *Fenomen spiritual, generat de totalitatea interrelațiilor din sfera unui colectiv de oameni, cu conținut și determinări, concomitent sociale și psihologice și are un caracter de relativă stabilitate* (I. Jude, pp. 12-13).

Toate aceste definiții reflectă complexitatea de abordare a termenului „climat școlar" în care se regăsesc:

- *Factorii socio-culturali;*
- *Relațiile interumane în cadru instituției școlare (profesor–elev; elev–elev; profesor–părinte; profesor – echipa managerială; elev/ părinte – echipa managerială);*
- *Calitatea comunicării;*
- *Caracteristicile stilului managerial;*
- *Structura și mărimea instituției școlare;*
- *Condiții de muncă și influențe ale mediului extern.*

Climat, cu referință în mod deosebit în mediul școlar, este desemnat „ambianța intelectuală și morală care domnește într-un grup, ansamblul percepțiilor colective și stările emoționale existente în cadrul organizației" [30].

Se pot delimita mai multe dimensiuni specifice climatului organizației școlare dimensiunea: funcțională, structurală, psihologică (cognitivă, socio-afectivă, motivațională), prospectivă [10].

Dimensiunea funcțională a climatului organizației școlare reflectă acțiunea factorilor sociali implicați în elaborarea obiectivelor generale și specifice ale activității de instruire, realizată în cadrul procesului de învățământ. Un rol aparte revine obiectivelor care stimulează climatul inovator favorabil deciziilor referitoare la curriculumul aflat la dispoziția școlii.

Dimensiunea structurală a climatului organizației școlare se referă la particularitățile resurselor umane angajate în realizarea activităților educaționale (număr de profesori și de comisii metodice, vârstă, statut profesional, calitatea social-economică a elevilor și a părinților, ponderea structurilor de conducere managerială/birocratică).

Dimensiunea psihologică a climatului organizației școlare conturează calitățile cognitive și noncognitive ale actorilor implicați în viața organizației școlare. Resursele cognitive superioare ale profesorilor și ale elevilor conferă climatului școlar o notă particulară exprimată prin nivelul ridicat al competențelor atinse în activitatea de instruire, dar și prin ritualul comunicării eficiente în clasă și afara clasei. Resursele socio-afective ale climatului reflectă situațiile de atracție/respingere existente la nivelul actorilor școlii, exprimate în plan general și particular (grupuri aflate în relații de colaborare/adversitate, prezența pozitivă/negativă a unor lideri informali, gradul de acceptare al liderilor formali – directori, responsabili de comisii metodice, profesori-diriginți etc.). Resursele motivaționale reflectă interesele membrilor organizației dezvoltate în raport de valorile școlii.

Climatul școlii este influențat de gradul de motivare al profesorilor, elevilor și părinților pentru atingerea unor competențe și performanțe pedagogice și sociale superioare.

Dimensiunea prospectivă a climatului organizației școlare fixează în plan atitudinal linia de perspectivă imprimată de finalitățile pedagogice proiectate pe termen mediu și lung.

Climatul psihosocial contribuie la stimularea sau inhibarea tendinței de evoluție a organizației în calitate de „școală deschisă" și de „organizație care învață".

Tipologia <u>climatului</u> educațional

După cum afirmă Jude Ioan, climatul, în instituția școlară, reprezintă o stare emoțională, cauzată de anumite percepții și atitudini colective. „Climatul exprimă stări subiective, îndeosebi de ordin afectiv și moral, iar sub raport psihosocial, este o stare psihosocială, un fenomen de grup, o stare de contagiune, care se obiectivează în ceea ce în deosebi este cunoscut sub denumirea de ambianță" [21, p. 9].

Literatura de specialitate definește *climatul psihosocial ca stare mentală și emoțional-atitudinală care domină cronic ori temporar în rândul subiecților, moralul surprinde starea de spirit a unui individ/grup, reflectat prin valori, precum: optimismul, curajul, gradul de mobilizare* etc. [*ibidem*, p. 10].

Potrivit lui R.E. Miles [*Apud* 1, p. 32], climatul școlii se manifestă prin:

- Caracteristicile relațiilor psihosociale din școală;
- Tipul de autoritate;
- Gradul de motivație și de mobilizare a resurselor umane;
- Stări de satisfacție/insatisfacție;
- Gradul de coeziune din comunitatea școlară.

În opinia cercetătorilor R. Lickert și J.G. Lickert, climatul organizațional are efect cumulativ, atmosfera de la vârful ierarhiei creează premise pentru atmosfera de nivelele inferioare [*Apud* 1, p. 33].

După cum rezultă din practica cotidiană și din literatura de specialitate (R. Lickert și J.G. Lickert) pot fi delimitate următoarele tipologii ale climatului școlar:

- **Climatul autocratic explorator** derivă din stilul de conducere autoritar, restrictiv și se caracterizează prin lipsa încrederii în subalterni, punând în prim plan ideile personale, actul de conducere. Efectele sunt negative în performanțele școlare. Un asemenea climat este contraindicat și contraproductiv.
- **Climatul autocratic binevoitor** emerge stilului de conducere autoritar binevoitor, managerul acordă mai multă importanță

și încredere subalternilor. Acest stil nu creează un climat destins și deschis, comunicarea și participarea în luarea deciziilor este determinată de unele limite și vulnerabilități. Nici acest climat nu influențează pozitiv performanțele școlare și organizaționale, afectivitatea și motivația situându-se la cote destul de scăzute.

- **Climatul democratic constructiv** apare pe fondul unui stil democratic, participativ, varianta consultativă. Managerul adoptă atitudini de încredere în subalterni, iar comunicarea se face în sens ascendent și descendent. Subalternii participă la luarea deciziilor, care sunt în deplină conformitate cu raportul responsabilităților. Este un climat recomandat sub raportul eficienței și performanței școlare și organizaționale
- **Climatul democratic participativ** descinde din stilul de conducere democratic participativ de grup. Managerii au totală încredere în subalterni, luarea deciziilor este puternic descentralizată. Comunicarea se realizează atât pe orizontală, cât și pe verticală, promovând relații formale și informale.
- **Climatul deschis** apare din stilul democratic, caracterizându-se prin dinamism și grad înalt de angajare a membrilor instituției școlare. Este un climat stimulativ motivant, care oferă satisfacție. Relațiile între subiecți sunt deschise și colegiale, de respect, cu dominanța informalului în raport cu formalul. Teama și stresul este eliminat prin descentralizarea controlului. Este un climat apreciat/recomandat în unitatea școlară.
- **Climatul închis** este opus climatului deschis. Se caracterizează printr-un dinamism/grad de implicare scăzut, care oferă mai puțină satisfacție. De asemenea se reclamă ca un climat nemotivant, demotivant, cu dominanța motivației coercitive și extrinsecă, ca efect este atestat stresul, frustrarea, starea tensionată. Un asemenea climat este contraproductiv, contraindicat în mediul școlar.

Printre acestea remarcăm: **Climat intelectual ridicat** – calitatea acestuia este generat de interacțiunea profesor–elev, relațiile interpersonale, de prestigiu și reputația instituției școlare, de ambianța activității educaționale. Cu regret, se atestă și opusul – **climatul intelectual scăzut**, studiul axat pe activități practice (sport etc.). **Climatul intelectual mediu** este o sinteză între cele două (ridicat și scăzut).

S. Cristea menționează că cercetările asupra climatului școlar au scos în evidență o serie de factori generatori ai climatului psihorelațional care influențează și performanța școlară [*Apud* 28, p. 109].

Tabelul 1. **Categoriile de factori generatori ai climatului psihosocial**

Factori	Caracteristici
Factori socioafectivi	Relații de simpatie, antipatie, sau indiferență dintre membri grupului. Existența unor microgrupuri în clasa de elevi, acceptarea, neacceptarea profesorului.
Factori motivaționali-atitudinali	Atitudini interpersonale, față de colegi, grup și activitatea comună, preocupările și trebuințele membrilor; satisfacția, insatisfacția rezultă din învățarea în comun.
Factorii cognitiv-axiologici	Comunicarea interpersonală, cunoașterea interpersonală, convergența și compatibilitatea opiniilor concepțiilor și convingerilor, modul de funcționare a normelor de grup.
Factori instrumental-executivi	Relațiile funcționale dintre elevi, gradul de coparticipare la realizarea unor sarcini școlare, stilul de conducere al profesorului condițiile obiective în care se desfășoară activitatea de clasă.
Factori de structură	Vârsta subiecților, numărul subiecților din clasă, gradul de omogenitate a pregătirii lor generale, raportul dintre băieți și fete, mediul socio-profesional de proveniență.
Factori proiectivi și anticipativi	Perspectiva grupului, stări de așteptare, de incertitudine, anticiparea rezultatelor ce pot fi obținute într-un context problematic.

Climatul organizațional determină inițierea, conservarea, dezvoltarea sau, dimpotrivă, criza destrămării relațiilor interpersonale.

Profesorul Mielu Zlate definește relațiile interpersonale ca „legături psihologice conștiente și directe între oameni”. Același autor precizează și condițiile de realizare a relațiilor interpersonale:

- participă întregul sistem de personalitate al indivizilor pentru obținerea reciprocității (*caracterul psihologic*);
- în actul respectiv se implică persoana conștientă de sine și de celălalt (*caracterul conștient*);
- necesitatea unui minim contact perceptiv între parteneri (*caracterul direct*).

De regulă în clasă, elevii îndeplinesc sarcini comune, care contribuie la formarea unor relații de interdependență între ei,

pentru realizarea obiectivelor comune. Trăind în comun o parte importantă din etapa activă a unei zile, între elevi se creează și relații afective, precum și tensiuni sau conflicte. Procesul de adaptare la viața școlară formează la elevi competența socială sau capacitatea de a surprinde logica socială din clasă (Romică Iucu) [19].

A. Relații interpersonale în clasa de elevi

Între elevii unei clase se creează următoarele tipuri de relații interpersonale:

- **Relații de cunoaștere reciprocă** – elevii simt nevoia să cunoască alți copii; încep cu colegul de bancă sau cu cel de pe strada lui și continuă cu ceilalți colegi în funcție de interese. Cei care nu simt o asemenea necesitate sunt retrași, comunică greu și cu profesorul. De asemenea, mulți elevi simt nevoia de a transmite celorlalți și informații despre ei. Asemenea nevoi trebuie încurajate de profesor pentru că va comunica mai ușor și mai deschis cu clasa.
- **Relații de intercomunicare** – mulți copii simt nevoia să comunice cu cei din jur. Pentru aceasta trebuie învățați ceea ce să comunice, în primul rând și apoi încurajați să comunice altora ceea ce știu și să ceară informații care-i interesează.
- **Relații socio-afective** – între elevi se formează relații de simpatie, de antipatie, de apropiere, de respingere etc. Este important pentru profesor ce tipuri de relații socio-afective se creează între elevii clasei? Răspunsul este: *foarte important*, pentru că într-o clasă în care sunt relații de antipatie, chiar dușmănie între elevi, procesul de predare–învățare are de suferit. Aceste tipuri de relații formează la elevi emoții și sentimente. Unii pot veni din mediul familial cu anumite emoții și sentimente care-i împing către respingerea celor din jur. Cu mai multe situații de acest fel nu mai putem vorbi de coeziunea clasei.
- **Relații de influențare** – sunt relații de interacțiune care se dezvoltă în clas și imprimă elevilor o serie de valori și norme care-i influențează în procesul de formare. Aceste influențe sunt de cele mai multe ori, fără voia indivizilor, dar îi pot schimba în bine sau în rău. Influențele exercitate de unii elevi asupra altora se cer studiate cu atenție de profesor și orientate cu tact spre aspectele pozitive. Deviațiile de comportament ale unor elevi determinate de relațiile de influențare din cadrul grupului asupra cărora se intervine cu brutalitate duc la serioase crize, care se rezolvă cu multă greutate.

B. Relații educaționale profesor–elev

Afectivitatea pozitivă a profesorului, atitudinile sale empatice, reducerea distanței sociale, față de elevi au o influență con-

siderabilă asupra climatului de învățare și asupra dezvoltării socio-afective a elevilor. Totuși unii cercetători consider că sociabilitatea și căldura au o mai mare valoare pentru elevii claselor mici și sunt relative neglijabile în clasele mari [32, p. 162].

Carl Rogers consideră că învățarea este influențată de atitudinea deschisă și de aprecierea pozitivă a cadrului didactic. Acesta fiind mai mult un facilitator al procesului de învățare prin intermediul căruia elevul dobândește autonomie. Profesorii trebuie să le permit elevilor să ia cât mai multe decizii privind propria lor cunoaștere, deoarece doar astfel se întărește libertatea în acțiune.

Cercetările ulterioare au vizat relația dintre stilul educațional și eficiența învățării. Rezultatele obținute au constatat că eficiența stilurilor educaționale este influențată de natura sarcini și a situației cu care se confruntă grupul, de vărsat elevilor, de trăsăturile de personalitate ale elevilor și a profesorului, de natura obiectivelor etc. Sunt situații în care stilul autoritar se dovedește a fi mai eficient decât stilul democratic. Stilul democratic de conducere își dovedește superioritate pe termen lung, întrucât permite libera exprimare, manifestarea liberă a fiecărui membru al clasei.

Dar atunci când grupul de elevi are sarcini imediate de realizat de exemplu: realizarea unui proiect, stilul de conducere autoritar poate fi mai eficient în ceea ce privește productivitatea [32, p. 160].

A. Neculau descrie următoarele clișee comportamentale în relația profesor–elev:

- Profesorii care *păstrează distanța* formală și afectivă față de elevi considerând că aceasta ar fi o modalitate sigură de obținere a respectului și consolidarea autorității; această conduită poate genera neîncrederea, suspiciune, tensiuni și conflicte;
- Profesorii cu *comportament popular* înțelegând prin aceasta o anumită familiaritate în relațiile cu elevii; elevii se pot simți minimalizați, tratați cu lipsă de respect desconsiderați și adesea reacționează cu obrăznicie;
- Profesorii cu *comportament prudent*, de retragere; este o atitudine ce izvorăște dintr-o anumită temere de elevi și preocuparea continua de a nu fi ridicoli în fața acestora;
- Profesori *egali cu ei înșiși* care, indiferent de împrejurări, se feresc de a fi entuziaști, dezvoltând astfel un comportament artificial, contrafăcut;
- Profesori care *dădăcesc*, urmare a faptului că nu au încredere în elevi, în capacitatea lor de a se autoconduce și autoorganizare.

Aceste clișee dovedesc lipsa cunoașterii reciproce profesor–elev, iar necunoașterea elevilor reprezintă un nivel scăzut al com-

petenței profesionale, incapacitate de a găsi soluții comportamentale adecvate în raport cu situațiile diverse pe care le presupune munca didactică [32, p. 161].

Calitatea și unicitatea relației profesor–elev sunt cele care creează posibilități pentru o învățare eficientă, susține L. Cozolino [9].

G. Albu – în lucrarea *Relațiile interpersonale* – menționează că în mediul școlar există două tipuri de relații: ***competitive și de cooperare*** [1]. Cercetătorii au observat că în context competențial elevii depun eforturi mai mari își trasează obiective mai înalte, sunt învățați să lupte, să persevereze, și să fie pregătiți pentru a face față unei societăți organizate pe principiul concurenței. De asemenea, pentru unii elevi competiția face mai atractivă sarcinile școlare, elevii își pot aprecia – în context de confruntare – capacitățile își dezvoltă spiritual critic și autocritic, precizează D. Sălăvăstru [32]. Relațiile competitive în anumite limite au efecte pozitive, însă dincolo de ele dezvoltă trăsături negative. Competiția exagerată în grupurile de elevi generează frustrare, anxietate, sentimente de nesiguranță și de neputință la elevii timizi și la cei mai puțin dotați.

Sub aspect relațional, procesul competitive se caracterizează printr-o superficială interacțiune între colegi, prin lipsa de comunicare care conduc la coeziunea grupului.

Se susține că relațiile profesor–elev sunt – în general – de cooperare [1], adică eforturile individuale ale profesorului sau cele ale elevului nu sunt suficiente pentru a asigura finalitatea acțiunii educative. Totuși, pe parcursul interacțiunii, alternează inițiativa cooperării profesorului cu cea a elevului.

Prin metodele de predare–învățare: problematizarea, proiectele de grup ce implică dialogul viu autentic și permanent se asigură cooperarea profesor–elev pe parcursul întregi lecții. În ceea ce privește cooperarea elev–elev se manifestă prin interacțiuni de comunicare. „Elevii din grupuri de învățare cooperante resimt atracția pentru colegii lor și au atitudini mai pozitive față de școală decât cei organizați în manieră competitive”, subliniază Ș. Boncu [*Apud* 1, p. 179].

Mediul constant de cooperare duce la un climat mai puțin supus tensiunilor în care fiecare poate lucra potrivit propriilor capacități, totodată un astfel de mediu dezvoltă relații de prietenie, de încredere, de solidaritate, de încredere în forțele proprii, condiții optime de dezvoltare a personalității.

Prezentăm în continuare sinteza caracteristicilor clasei competitive și clasei cooperante după G. Albu [1, p. 180].

Tabelul 2. **Relații competitive și relații de cooperare în clasa de elevi**

Nr.ord.	Caracteristica	Clasa cooperativă	Clasa competitivă
1.	**Interacţiunea**	Ridicată	Scăzută
2.	**Comunicarea**	Eficace	Minimă, amăgitoare sub formă de ameninţări
3.	**Susţinerea şi influenţa semenilor/colegilor**	Ajutor, sprijin şi orientare	Lipsa ajutorului, lipsa susţinerii şi orientarea spre competiţie.
4.	**Managementul conflictului**	Integrator, egalitarist	Ineficace, orientat către a câştiga / a pierde
5.	**Rezultatele învăţământului**	De ordin înalt, conceptuale	Efective, necreative
6.	**Atmosfera**	Prietenoasă, de într-ajutorare	Ostilă, dispreţuitoare
7.	**Angajamentul de a învăţa**	Ridicat	Scăzut
8.	**Utilizarea resurselor**	Eficientă, împărțită	Ineficientă, individualist
9.	**Frica de eşec**	Redusă	Crescută

Elevii urmează a fi formați atât pentru situații de concurență, cât și pentru situații de cooperare, ca personalități deschise, complexe, apte de a se raporta la ambele tipuri de context fără a-și compromite identitatea.

Relațiile interumane sunt strâns legate de contextul emoțional-afectiv, susține G. Albu. Starea afectivă este considerată de unii cercetători esențială de alți un capriciu. Cert este că stările afective reprezintă o component esențială a funcționării organismului. Emoțiile afectează memoria, atenția, imaginația, percepția, ne influențează modul de a reacționa la comportamentele și atitudinile cel din jur. L. Cozolino ne propune o soluție inedită în acest sens și anume predarea bazată pe atașament: „un atașament securizat nu doar va garanta o stare de bine, ci va optimiza tot procesul de învățare prin întărirea motivației, prin reglarea anxietăți și prin facilitarea neuroplasticității" [9].

L. Ciolan menționează într-un interviu: „Pentru a învăța și a avea succes în învățare este nevoit să ai o stare de bine, este greu de condus starea asta de bine către un factor sau altul, dar în mod clar în orice societate și sistem educațional există factori dominanți

care facilitează sau afectează negativ starea de bine”. Capacitatea de a gestiona incertitudinea și pregătirea pentru a nu deveni anxioși și pentru a nu avea frici în fața unui lucru care până la urmă e natural, este o component esențială a educației, susține autorul [44].

Climatul școlar a fost identificat ca una dintre cele mai importante trăsături ale unei școli. Când atmosfera din școală este neprietenoasă, îngrijirea nu este atentă, lipsește încurajarea și recompensarea, sănătatea mentală, atât a elevilor cât și a profesorilor poate fi afectată în mod advers. Impactul unei atmosfere neprietenoase este dăunător dacă persistă o perioadă mai lungă de timp.

În acest sens, L. Cozolino utilizează noțiunea de *mediu susținător* ce reprezintă un spațiu interpersonal care generează reglarea emoțională, siguranța și încurajarea astfel încât susține încrederea reciprocă, explorarea și învățarea adaptivă [9, p. 123]. *Profesorii ar trebui întotdeauna să-i susțină în mod activ pe elevi pentru a reuși* [*ibidem*, p. 122].

Avantajele unui mediu școlar pozitiv constau în bunăstarea și fericirea, întărirea sentimentului de apartenență și o mai bună calitate a vieții celor implicați în procesul educațional. Indirect, poate avea ca rezultat performanțe academice mai bune. De asemenea, poate modifica unele aspecte negative ale vieții școlare prin reducerea intimidării și hărțuirii, absenteismul școlar. Are potențialul de a diminua stereotipiile, teama, anxietatea, depresia și pierderea motivației. Sentimentele de bunăstare în timpul copilăriei și adolescenței pun temelii solide pentru o bună sănătate emoțională la maturitate.

Mediul educațional școlar poate potența bunăstarea socială, emoțională și capacitatea de învățare când:

- este cald, prietenos și recompensează învățarea;
- promovează în special cooperarea și mai puțin competiția;
- oferă susținere și facilitează comunicarea deschisă;
- încurajează activitățile creative;
- promovează interacțiunea non-violentă în clasă și între personalul școlii și elevi prevenind în felul acesta pedeapsa fizică, agresivitatea, hărțuirea și violența.

Din perspectiva mediului de învățare climatul relațional poate fi abordat din următoarele perspective:

- ✓ Tipurile de climat: *democratic participativ, autocratic binevoitor, democratic constructiv, democratic participativ, deschis, închis.*
- ✓ Formele de relații: *colegialitatea, familiaritatea, neangajarea, susținerea, autoritatea, restrictivitatea.*
- ✓ Tipuri de relații: *competiția și cooperarea*.

2.3. Asigurarea mediului educațional şcolar din perspectiva spaţiului fizic

• Spațiul școlar – incursiuni istorice

Sistemul centrat pe elevul-monitor a contribuit la naşterea reflecţiilor referitoare la spaţiul şcolar. Astfel, introducerea noului tip de învăţământ bazat pe o relaţie directă între profesor şi elev impunea oarecum găsirea unor noi formule ale spaţiului fizic care să permită lucrul simultan al elevilor sub supravegherea profesorului. Noul sistem pedagogic reducea efectiv numărul de elevi şi fragmenta spaţiul şcolar în mai multe clase, în funcţie de vârsta copiilor. Abandonarea metodei lancasteriene ce grupa un număr impresionant de elevi într-o singură clasă şi rezolvarea deficitului de spaţiu pentru a permite accesul cât mai multor elevi în şcoală au adus în discuţie dimensiunile claselor. Rolul încăperilor trebuie să ofere elevilor suficient spaţiu şi aer, fără a fi prea mari sau prea mici, teoretic, clasele adăpostesc un anumit număr de elevi, extinderea acestei cifre punând sub semnul întrebării reuşita procesului didactic şi anulând tentativa de supraveghere din partea profesorilor.

De aici, sălile prea mari nu erau agreate de corpul profesoral, căci în ele supravegherea elevilor se realiza cu dificultate, or într-o sală prea mare vocea profesorului se pierde, disciplina se menţine mai greu, vederea din ultimele bănci nu ajunge până la tablă. Numărul ideal de elevi pentru care optau profesorii se plasa între 40-50, semnificativ mai redus decât cel propus de autorităţi.

Mai târziu, însemnătatea pe care o îndeplinesc disciplinele exacte, introducerea unor metode de studiu ca experimentul şi observaţia directă, contribuie la apariţia unor săli specializate ce permit efectuarea unor demonstraţii şi aplicaţii practice plecând de la cunoştinţele teoretice. Astfel, conţinutul învăţământului se mai îmbogăţeşte cu o nouă disciplină – gimnastica. Această disciplină a fost primită cu reticenţă, treptat, semnificaţiile atribuite de specialişti au plasat-o la loc de cinste în programa şcolară. Necesitând investiţii materiale, desfăşurarea orelor de gimnastică fiind condiţionată de prezenţa unor aparate de gimnastică şi a unui spaţiu special amenajat, numit *„hala de gimnastică"*. Aşadar, arhitectul plasează spaţiul pentru disciplina respectivă într-o clădire separată mânat de două considerente: pentru a atenua zgomotul puternic ce ar fi efectuat buna funcţionare a orelor şi pentru a asigura o bună ventilaţie sălii, ce se obţinea mult mai eficient dacă acea sală comunica direct cu exteriorul.

Spaţiul şcolar se restructurează sub influența teoriilor educaţionale. Astfel, importanţa pe care tot mai mulţi oameni ai şcolii o atribuie recreaţiilor şcolare se reflectă în apariţia unui spaţiu destinat acestora, cunoscut sub denumirea *de curtea de recreaţie, curtea şcolii*. Curtea de recreaţie devine un spaţiu vital ce compensează imobilitatea din timpul orelor, un spaţiu destinat motricităţii, în care elevii se mişcă firesc, îşi descarcă energiile, dar şi un spaţiu în care se formează relaţii sociale, se leagă prietenii. Astfel, la cererea pedagogilor, arhitecţii o amplasează mai departe de stradă, căci trebuie ferită de agitaţia oraşului ce ar putea să-i distragă pe elevi.

Curtea cu formă regulată, cel mai des pătrată, formă geometrică ce facilitează supravegherea eficientă a elevilor, mai târziu, este dotată cu bănci pentru odihnă, plantată cu copaci ce ţin de umbră şi răcoare.

Nelipsită din şcoală este şi *latrina (toaleta)* cu zid, prevăzută cu fosă septică şi dotată cu număr de scaune direct proporţional cu populaţia şcolară, găsindu-şi loc cât mai departe de corpul şcolii. Construirea latrinei aduce în discuţie educarea unor comportamente în rândul elevilor. De aceea, înzestrarea şcolilor cu toalete moderne nu a coincis cu triumful strategiei de igienizare declanşată de autorităţi.

Un moment la fel de important este şi *volumul de aer, suprafaţa de clasă,* care au prilejuit numeroase dezbateri în timp, valorile acestora modificând-se pe măsură ce şcolile au început să fie frecventate de un număr tot mai mare de elevi. Autorităţile stabilesc numărul maxim de elevi dintr-o clasă la 50, suprafaţa clasei de 62-50 m^2 şi volumul de 250 m^3, altfel spus pentru fiecare elev o suprafaţă de 1,25 m^2 şi un volum de 5 m^3.

Un alt factor important este regulamentul unui bun *iluminat,* care prevedea câte 1 m^2 de suprafaţă luminătoare de fereastră pentru şcolari. O polemică intensă în rândul medicilor şi pedagogilor a stârnit şi subiectul direcţiei din care trebuia să vină lumina. Dacă lumina venea din faţa elevilor, tabla, catedra şi profesorul aflaţi întotdeauna în faţa acestora deveneau practic invizibili. Astfel, în cazul în care sursa de lumină se afla în spatele elevilor, ar fi creat dificultăţi profesorului aflat în imposibilitatea de a mai supraveghea clasa, iar cele mai multe idei erau: iluminarea unilaterală cu ferestre la stânga elevului, sau bilaterală, din dreapta şi stânga.

Organizarea spaţială permitea supravegherea eficientă a clasei de elevi în vederea menţinerii disciplinei. Cu cât distanţa pe care elevii o aveau de parcurs în interiorul şcolii era mai mică, cu atât disciplina se menţinea mai uşor. Clasele şi laboratoarele se înşirau

de-a lungul holurilor cu forme variate, iar cancelaria învecinată cu administraţia îşi găsea loc întotdeauna în apropierea intrării principale alături de camera portarului. Astfel, regulamentele de construcţii şcolare menţionau poziţia strategică pe care trebuia să o deţină cancelaria, în aşa fel, încât din ea directorul să poată priveghea şcoala cu uşurinţă.

Laboratoarele, sălile de muzică şi desen îşi găseau loc într-o zonă mai ferită a clădirii, de multe ori în apropierea amfiteatrelor, deoarece demonstraţiile ştiinţifice reuneau un număr mare de elevi şi se desfăşurau de multe ori în acestea. Depărtarea de spaţiul claselor se impunea şi în cazul sălilor pentru festivităţi publice, atunci când şcoala deţinea un asemenea spaţiu.

Simplitatea era dominanta spaţiului elevilor, reducând elementele decorative din clase, laboratoare. Lipsite de ornamentele clasice, clasele primeau o altă decoraţie, alcătuită din obiecte şi materiale didactice: stema ţării, icoană, hărţi, planşe intuitive, participând la actul didactic, transmiţând valori, norme şi roluri sociale, funcţionând ca un curriculum ascuns [5; 36].

Au variat în funcţie de opţiunea arhitectului şi a medicului şi *sistemele de încălzire*, care s-au bucurat de o mare apreciere aşa numitele sobe–calorifere–ventilatoare, apoi sobele din cărămidă şi sobele de fontă.

• Structurarea spaţiului fizic

Autorul cel mai des citat în domeniul structurării ambianţei de instruire este Catherine Loughil, care defineşte *mediul de învăţare* ca fiind fie o variabilă, fie o combinaţie de variabile ale mediului natural, construit sau aranjat, în interiorul căruia se desfăşoară învăţarea [24].

Astfel, *spaţiul fizic de învăţare* prevede două componente majore cu roluri şi caracteristici diferite:

1. Arhitectura construcției care stabilește calitățile de bază ale clădirii și accesul la spațiile interne și externe;
2. Ambianța aranjată care construiește esențialul mediului de învățare, aranjamentul realizat de către profesori în interiorul spațiilor oferite de arhitectură.

Savantul C. Freinet este unul dintre pedagogii care au cercetat calitatea spaţiului fizic şi condiţiile acestuia în asigurarea sănătăţii şi libertăţii mişcării fizice a elevilor în instituţiile de învăţământ. În acest context, C. Freinet subliniază importanţa amenajării localurilor instituţiilor de învăţământ, confortul, aerisirea, precum şi spaţiul de joacă şi sport, iar unul dintre punctele esenţiale ale reformei preconizate de el se referă la mediul şcolar

în care se desfăşoară învăţarea şi constituirea unui mediu pedagogic educaţional, conform ritmului de dezvoltare intelectuală a copiilor [7].

De asemenea, la nivel global se simte un interes tot mai mare pentru proiectele care vizează dezvoltarea şi utilizarea spaţiilor de învăţare. Acest subiect nu este unul nou, ci reorientat, având în vedere accesul crescut şi fiabilitatea tehnologiilor disponibile. Astfel, discuţiile privind adaptarea spaţiilor de învăţare trebuie, de asemenea, să abordeze din ce în ce mai mult problemele legate de schimbarea rolului elevului care poate utiliza dispozitive digitale personale în sala de clasă şi în afara ei, cu scopul de a accesa resursele educaţionale şi pentru a produce rezultate inovatoare, profesioniste şi uşor de partajat [10].

Potrivit cercetătoarei Magdalena Dumitrana, direcţiile principale de dezvoltare a mediului educaţional şcolar includ:

- *Modelarea mediului educațional școlar ca o consecință a unor teorii educaționale particulare de dezvoltare a personalității, care prevede:*
  - sala de curs – cameră plăcută din care este alungat tot ce amintește de școala tradițională;
  - acustică bună, ambianță largă, liberă, cu minimum de obstacole reprezentate de mobilier, acesta fiind ușor de deplasat, atunci când este nevoie.
- *Modelarea mediului educațional școlar în funcție de principiul terapeutic-preventiv sau curativ (înfățișarea și organizarea clădirilor – factor important în depășirea traumelor copiilor), care include:*
  - factori educaționali terapeutici: forme plăcute ochiului și atmosferă luminoasă;
  - influențe care sprijină terapia copiilor cu puternice tulburări emoționale (scările, succesiunea sălilor, picturile, mobilierul), proiectate astfel, încât să vibreze subconștientul și inconștientul acestora.
- *Modelarea unui mediu educațional școlar văzut ca parte componentă a procesului de învățământ:*
  - distincția dintre mediul adultului și mediul copilului (deosebiri de înălțime, posibilitatea de mișcare, rol și evenimente trăite) [13].

În acest context, eficiența procesului educațional din perspectiva spațiului şcolar este reflectată în *Figura 6*.

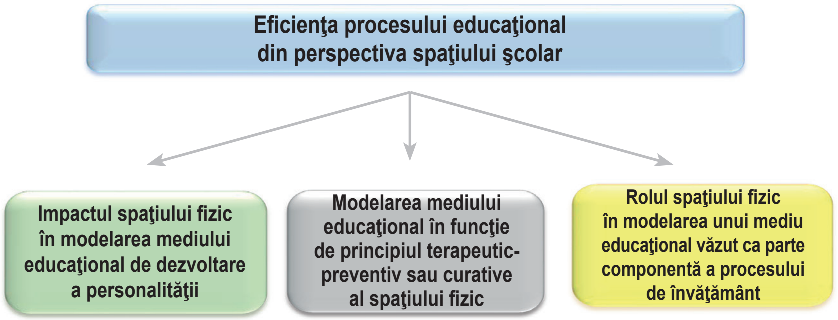

Fig. 6. **Modelul de dezvoltare a mediului educațional din perspectiva spațiului fizic**

Spaţiile principale ale şcolilor includ săli de clasă, laboratoare, o sală de sport, ateliere de lucru, un birou de deservire a forţei de muncă, departamentul de catering, hol de intrare cu dulap, săli de recreere şi coridoare, bibliotecă cu sală de lectură, camere şi duşuri la sala de sport, grupuri sanitare etc. De asemenea, mai include şi spaţii de birouri (biroul directorului, biroul profesorilor, biroul şeful unităţii de formare şi cabinetul medicului).

În atare context, parametrii moderni ai unei săli de clasă sunt: formă dreptunghiulară cu plasarea ferestrelor pe o latură lungă, suprafaţa nu mai mică de 50 m², la o rată de 1,25 m² *per* elev, adâncimea de 6,0-6,3 m, lungime – 8,0-8,4 m, înălţime – 3,0 m. Aceste dimensiuni ar oferi condiţii favorabile pentru lecţii, elevii bine auzind profesorul, unghiul de vizualizare fiind de 35-40°, ceea ce creează condiţiile cele mai favorabile pentru munca vizuală a elevilor în timpul citirii şi scrisului.

În practica mondială mai sunt întâlnite diverse tipuri de clădiri şcolare ca urmare a unor preocupări şi necesităţi moderne de predare, convieţuire, educare şi igienă, ceea ce presupune din partea arhitectului responsabilitate şi inventivitate în rezolvarea spaţiilor.

Or, infrastructura şcolară o vizează şi modelul Nordic, care pune accentul pe eficienţa elevilor la şcoală, având un mediu prietenos şi sănătos. Tocmai de aceea, acest proiect oferă cele mai bune soluţii, atunci când vine vorba de echipamentele tehnologice, mobilierul claselor de curs, laboratoarelor, grupurilor sanitare, cromatica culorilor utilizate pentru vopsirea pereţilor etc.

Astfel, conform standardelor nordice, spaţiul fizic (şcolar) include următoarele aspecte:

– în sălile de curs, pardoselile vor fi realizate din suprafețe flexibile, fiind utilizate vopsele poliuretanice pentru o protecție anti-

bacteriană superioară, fiind foarte ușor de curățat și rezistent la traficul intens;

- finisajele vor fi decorative, versatile și durabile, cu nuanțe cromatice prietenoase, pentru a oferi medii plăcute pentru învățare, dezvoltare și cunoaștere. Vopselele utilizate vor fi pe bază de latex, care nu rețin bacteriile, calitate igienică ridicată și fără substanțe periculoase;
- la intersecția pereților vor fi folosite plinte poliuretanice pentru a spori protecția oferită elevilor;
- tavanele sălilor de clasă se vor finisa cu vopsele eco, de culoare albă, nuanța recomandată de specialiști, pentru a nu crea senzația de apăsare;
- ușile sălilor de curs vor fi realizate din panouri celulare, rezistente la uzură, prevăzute cu geam, pentru a evita situațiile neplăcute cauzate de lipsa vizibilității. Ușile vor fi vopsite în culoare albă;
- echipamentele de iluminat vor avea la bază o tehnologie LED – lumină sănătoasă pentru ochii elevilor;
- sălile de clasă vor fi dotate cu scaune ergonomice atât pentru elevi, cât și pentru profesori, iar construcția lor permite o poziție corectă a corpului pentru prevenirea afecțiunilor lombare; fiecare clasă va fi dotată cu catedre pentru profesori și pupitre cu structură metalică, cu elemente reglabile și cu protecție pentru pardoseală;
- dotarea sălilor de clasă cu dulapuri modulare, care oferă elevilor spațiu suficient pentru depozitarea materialelor (cărți, caiete, culegeri, echipamente sportive);
- tabla va fi de sticlă, cu dimensiuni 4,2×1,21 m, confecționată din geam securizat, de grosime 6 mm, emailat, rezistent la zgârieturi. Elevii vor putea scrie cu markere colorate, practice și igienice. Praful de cretă și bureți îmbibați cu tot felul de acarieni sunt excluse;
- clasele sunt dotate cu videoproiector, sistem audio, laptop, echipamente multifuncționale, ecran de proiecție, panou de interconectare a tuturor sistemelor TIC cu intrare USB;
- școlile vor avea folii Nano Septic – produs pentru curățarea continuă a mâinilor;
- dotarea cu distribuitoare profesionale pentru inhalarea mirosurilor neplăcute și ambientarea spațiilor [7].

În 2010, OCDE confirmă că *mediul fizic* este un factor care influenţează mult rezultatele învăţării, iar factorii precum: sănătatea şi bunăstarea, caracteristicile afective, sociale, cognitive şi comportamentale ale indivizilor sunt condiţii prealabile care pot împiedica sau îmbunătăţi procesul de învăţare. Într-adevăr, mobilierul, luminozitatea şi culoarea predominantă a pereţilor sunt fac-

tori importanți care influențează integrarea în colectiv și adaptarea la mediu [10].

În a. 2015 Petter Barrett – împreună cu un grup de colaboratori – a realizat studiul de cercetare *Săli de clasă inteligente* (*Clever Classrooms*) vizând impactul mediului construit asupra învățării elevilor. Proiectul HEAD (*Holistic Evidence and Design*) analiza rata de învățare la elevii de 4-11 ani. Astfel, P. Barrett s-a concentrat asupra „naturaleței" (*lumină, temperatură, calitatea aerului*); „individualizării" (*flexibilitate și proprietate*) și „stimulării" (*culoare și complexitate*) în sălile de clasă. Iar peste trei ani au fost stocate datele de cercetare din 153 de săli de clasă din 27 de instituții din trei autorități locale ale Regatului Unit. Raportul concluzionează că „sălile de clasă bine concepute cresc performanțele academice ale copiilor în lectură, scriere și matematica."

Investigațiile realizate pe domeniul managementului clasei de elevi au început să atingă și anumite subiecte considerate până în prezent elemente conexe procesului educațional, cum ar fi – *ergonomia* clasei de elevi. Astfel, când facem referire la dimensiunea ergonomică a clasei de elevi, avem în vedere următoarele aspecte, reflectate în *Figura 7*.

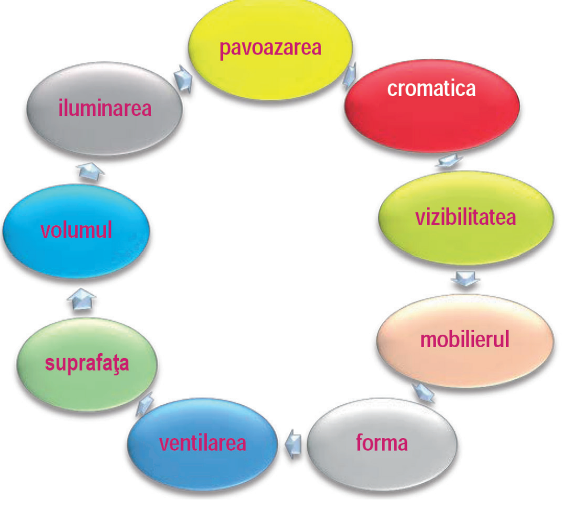

Fig. **7. Dimensiunea ergonomică a spațiului fizic**

Forma clasei este determinată de câţiva factori: obţinerea unui ambient cât mai plăcut; asigurarea unei mobilări variate din punct de vedere funcţional, obţinerea parametrilor igienici recomandaţi de medici (ventilare, iluminare naturală) şi asigurarea unei construcţii eficiente şi durabile. Din analiza realizărilor de până acum, rezultă că formele geometrice de clasă cele mai utilizate sunt pătratul şi dreptunghiul compact.

Suprafaţa şi volumul clasei se determină în funcţie de numărul de elevi acceptat pentru o grupă, ca rezultat al posibilităţilor economice de acoperire cu cadre didactice. Se consideră că suprafaţa optimă pentru un elev este în jurul a 1,5 m şi că numărul de elevi într-o clasă vizează între 25-40 pe plan mondial.

Ventilarea influenţează hotărâtor procesele educaţionale. Astfel, ventilaţia, de obicei, e amplificată de vânt, care suflând dintr-o parte a clădirii formează o presiune şi insuflă aer în încăperi, iar din partea opusă a vântului aerul din încăperi se aspiră. În acest aspect, se explică formarea curenţilor mari de aer, mai ales atunci când se deschid geamuri şi uşi aranjate în părţi opuse, ceea ce înlesneşte ventilaţia prin curent. Pentru a înlesni ventilaţia naturală a încăperilor se deschid ferestruicile, ferestrele sau oberlihturile, totodată în pereţii interiori ai clădirii se construiesc canale de aspiraţie, care se deschid pe acoperiş şi sunt amenajate cu deflectoare.

Vizibilitatea reprezintă o substructura dimensionala a managementului clasei de elevi, dependentă de ergonomia acesteia, fiind şi o cerinţă a igienei şcolare. Lumina naturală trebuie să vină din partea stângă a clasei, iar cea artificială trebuie să acopere toată suprafaţa clasei fără să lase părţi neluminate sau luminate insuficient. Totodată, vizibilitatea este condiţionată de dispunerea mobilierului în clasa de elevi (variabilă spre exemplu în funcţie de orientarea după anumite surse de lumină) şi de starea de sănătate a elevilor. La acest aspect avem în vedere elevii cu deficienţe de vedere, cu deficienţe de auz, cu deficienţe structurale ale scheletului precum şi copiii care din punct de vedere fizic sunt variabili după înălţime.

Iluminarea, temperatura, umiditatea este criteriul principal urmărit în proiectarea unei săli de clasă, şi anume obţinerea unei *iluminări* cât mai uniforme pe suprafaţa de lucru. Modul de iluminare naturală are o influenţă covârşitoare asupra formei sălilor de clasă, iar sălile de studiu ar trebui să fie iluminate natural, pentru care ar fi necesare următoarele reguli:

a) ştergerea zilnică a ferestrelor pe partea interioară (spălarea ferestrelor, indiferent de numărul de etaje al clădirii, este interzisă implicarea elevilor chiar şi în clasele mari);

b) plasarea florilor în florării portabile (înălțime 65-70 cm de la podea) şi nu pe pervazurile ferestrelor;
c) plantarea de arbori să fie astfel, încât coroanele de copaci care cresc prea mult să nu ascundă ferestrele, curăţaţi în fiecare primăvară.

De asemenea, pereţii, tavanul, podelele, echipamentul trebuie să aibă o suprafaţă mată pentru a evita formarea de orbire, iar coeficientul de reflexie al suprafeţelor de închidere şi suprafeţele echipamentelor din sălile de clasă trebuie să respecte aceste aspecte. Pentru a evita reducerea reflexiei luminii, vitrinele, afişele, tabelele, ziarele de perete – ar trebui să fie ataşate în sala de clasă pe peretele opus tablei, astfel încât pe marginea superioară să fie ataşate obiecte care nu sunt situate mai sus de 1,75 m de la podea.

Temperatura va oscila vara între 22-24^0 C, iarna – între 18-21^0 C, umiditatea între *30 şi 70%, media fiind de 50%, ştiind că aerul prea umed împiedică transpiraţia, iar cel uscat irită mucoasele. Mişcarea aerului* medie de 4-8 m/s. O condiție a eficienţei este şi calitatea aerului. Sălile de clasă trebuie să fie cât mai des aerisite, deoarece creşterea nivelului de dioxid de carbon din sala de clasă diminuează învăţarea.

Mobilierul şcolar reprezintă un aspect foarte important a bazei tehnico-materiale a învăţământului şi potrivit specialiştilor domeniului este compus dintr-o serie de piese de mobilă folosite în mediul şcolar, ca suporturi conexe, în scopul îndeplinirii unor obiective educaţionale. În compoziţia mobilierului şcolar intră atât piesele destinate locurilor de studiu şi de învăţare ale elevilor, cât şi mobilierul personal rezervat cadrului didactic. Atributele moderne ale mobilierului sălii de clasă sunt: simplitatea, funcționalitatea, durabilitatea, instrucționalitatea şi modularitatea. În prezent, ergonomia spaţiului de învăţământ se preocupă de modularitatea mobilierului şcolar, astfel încât acesta să poată fi organizat şi reorganizat, compus şi descompus, în funcție de sarcina didactică şi de stilul educaţional al cadrlui didactic. Dispunerea mobilierului în sala de clasă nu s-a schimbat prea mult de-a lungul timpului. Se cunoaşte o aranjare a mobilierului pe 2-3 rânduri de bănci, având în față catedra, dar bineînțeles şi alte modalități.

Pavoazarea se referă la aspectul cultural-estetic. O clasă reprezintă un grup organizat, unde profesorul poate să o identifice cu un element de individualizare, de exemplu o mascotă. Astfel, un simbol al clasei, o medalie preferată, o jucărie, un joc preferat, o poveste care este reprezentativă pentru clasă, nişte fotografii cu copiii din clasa respectivă, constituie tot atâtea ocazii de configurare indusă unei culturi expresive, şi mai târziu instrumentale la nivelul clasei de elevi, prin intermediul unor pârghii de tip managerial. De asemenea, o clasă de elevi presupune promovarea atât a

unor valori instrumentale, cât şi a unor valori expresive, constând în cultura grupală a clasei de elevi, ce se realizează prin promovarea valorilor expresive: simboluri, sloganuri, ceremonii, ritualuri de socializare.

Cromatica este cea care însufleţeşte toate lucrurile şi îşi are legile ei, de armonie şi echilibru, ce ne ajută să realizăm un design plăcut. Culorile trebuie armonizate între ele: cele închise cu cele deschise, cele calde cu cele reci şi să fie alese în concordanță cu funcția fiecărei încăperi în care se desfăşoară o formă sau alta de activitate. Factorul cromatic are însemnătate în relaţia de ordin psihic care se stabileşte între elev şi mediu. Alegerea culorilor şi stabilirea proporţiilor în care este dezirabil să apară într-o ambianţă de lucru presupune, pe de altă parte, luarea în considerare şi a genului de activitate preponderent. Astfel, pentru o activitate monotonă este indicată o ambianţă de culori vii, excitante (roşu, portocaliu), după cum, în cazul contrar, al activităţilor caracterizate printr-un ritm trepidant, adecvate sunt culorile liniştitoare, relaxante (verdele, în primul rând).

Psihologii care au studiat efectul culorilor asupra procesului de învăţământ au demonstrat că elevii care învaţă într-un mediu divers colorat, în tonuri şi nuanțe bine alese, memorează mai uşor, sunt mai atenți şi mai receptivi, sunt mai activi şi posedă o inteligență şi o imaginație cu mult superioară celor ce îşi desfăşoară activitatea într-un mediu acromatic, rece şi monoton. Recomandarea lor este utilizarea culorilor din familia galbenului, verdelui, albastrului şi chiar şi roşului, griul fiind completat de materiale didactice colorate, iar în acest context, clasa trebuie să fie un spațiu intim, plăcut şi modern. Aspectul clasei depinde şi de gustul estetic, priceperea cadrului didactic în a o amenaja şi decora corespunzător, de discernământul lui de a alege şi combina culorile (ale pereților, perdelelor, covorului, mobilierului şi ale materialului didactic). În acest aspect, prima impresie pe care o comunică un interior privitorului este senzația spațială, apoi atenția să se îndreaptă asupra pereților, podelei şi mobilierului. Tuturor elementelor de amenajare interioară ce animă spațiul destinat educației trebuie să li se acorde o atenție egală, deoarece fiecare amănunt contribuie, alături de celelalte, la realizarea imaginii de ansamblu. Astfel, specialiştii în domeniul amenajărilor interioare dau sugestii utile care pot fi aplicate şi în cazul sălilor de clasă care sunt zugrăvite, de regulă, în alb [7; 13].

În timp ce în spațiile invadate de lumină este permisă orice decorare, în încăperile slab iluminate natural sau artificial suntem sfătuiți ca podeaua şi covorul să aibă culori deschise, iar pereții să fie vopsiți în alb sau galben deschis, chiar roz uşor. Pentru camerele expuse spre nord sunt recomandate culorile calde, luminoase,

deschise, şi perdele viu colorate. Albul curat nu este recomandat în sălile foarte bine iluminate, datorită capacităţii lui de a reflecta total lumina (84%), deşi dă impresia de curat, iar elementele decorative ies mai bine în evidenţă, oboseşte psihicul şi induce senzaţia de rece, de aceea este indicat să se utilizeze pe suprafeţe foarte mici. Clasele cu pereţii de dimensiuni reduse pot fi zugrăviţi în culori deschise, covorul va avea dimensiuni mari şi culori tot deschise, iar uşile vor fi vopsite în culoarea pereţilor, totul pentru a da senzaţia de mărire a spaţiului.

Pentru locurile destinate activităţilor didactice sunt indicate culorile intense, calde, stimulative, chiar contrastante, iar opţiunea pentru o culoare sau alta trebuie corelată şi cu iluminatul ambianţei, cu orientarea încăperii. Astfel, încăperile orientate spre soare trebuie vopsite în culori mai reci (albastru, verde), în timp ce încăperile care prin orientare primesc mai puţină lumină naturală să fie dominate de culori calde – portocaliu, galben). Prin efectul psihologic al culorilor se pot atenua influenţele de ordin psihic şi, parţial, chiar fizic ale temperaturii (când este ridicată, poate fi contracarată prin culori reci – albastru, verde, iar când este prea coborâtă se va avea grijă ca în ambianţă să predomine culorile calde – roşu întâi de toate) sau ale factorilor acustici (dacă mediul este zgomotos, este indicat să predomine culori liniştitoare – verde, vinil etc., dacă mediul este exagerat de silenţios se va recurge la roşu, portocaliu, galben) [34].

Unii cercetători vorbesc chiar despre o terapie prin culori, terapie care vizează întâi de toate procesele psihice. Astfel, expunem în continuare semnificația acestora:

- ***roșul*** este un stimulator general, mai ales intelectual (prin facilitarea unor asociații neașteptate de idei), dar și un incitant psiho-motor;
- ***portocaliul*** inspiră veselie și optimism, are efecte dezinhibante, sporește sociabilitatea, activează senzualitatea;
- ***galbenul*** are mai toate efectele psihologice ale portocaliului numai că mai atenuate, în plus mobilizează atenția și capacitatea de concentrare, predispune la o comunicare profundă, are efecte calmante pentru nevrotici;
- ***albastrul***, când se profilează în depărtare, are efecte pozitive, declanșează sentimente și trăiri elevate, eliberează de grijile cotidiene și volatilizează sentimentele de dușmănie, dar dacă se află în apropiere și pe suprafețe mari, albastrul are efecte psihice negative, produc depresii și egocentrism;
- ***violetul*** predispune la interiorizare, trăiri caracterizate prin rafinament și gingășie, profunzime și extaz, stimulează fantezia creatoare și trăirile spirituale elevate, simultaneitatea unor predispoziții opuse în mod neobișnuit, precum opti-

mism și melancolie, atracție și detașare, după cum în anumite condiții poate predispune la trăiri paranormale;
- *verdele* trezește buna dispoziție nutrită de liniște și relaxare, predispune la contemplare și meditație, dă senzația de prospețime, puritate [7].

Un aspect important este şi culoarea perdelelor, care are o mare contribuție în realizarea unui echilibru cromatic cu cea a pereților, covorului şi a mobilierului, ea trebuie să se integreze în coloritul general şi să fie în ton apropiat cu aceea a culorii dominante din încăpere. Atunci când spațiul interior este prea colorat este bine ca perdelele să fie în aceeaşi nuanță cu pereții. Covoarele pentru sălile înalte vor fi în culori închise, sobre, iar cele pentru încăperile joase vor avea culori deschise, tavanul va fi, obligatoriu, alb – pentru a crea, în acest mod, impresia de înălţime.

În dorința de a avea săli de clasă cât mai plăcute şi mai atractive pentru elevi, unele cadre didactice fac abuz de obiecte confecţionate de ele, sau procurate din comerţ, care încarcă, nu întotdeauna calitativ, estetic şi util, ba chiar agresează vizual privitorul, producând o stare psihică negativă, creând impresia de apăsare, de iritare. În plus, aglomerările de materiale, în zeci de culori, fără vreo legătură logică între ele, dau impresia de sufocare.

De asemenea, este de dorit să se realizeze şi schimbarea periodică a obiectelor decorative. În felul acesta putem preveni instalarea monotoniei, un alt aspect foarte important, căruia poate că nu i-am acordat o atenţie prea mare este şi acela de a expune materiale decorative ce au o legătură logică unele cu altele. Acestea, nu numai că dau un aspect unitar clasei, dar şi creează un cadru adecvat şi o atmosferă plăcută [26].

Mediul de învăţare al elevilor poate influenţa decisiv şi capacitatea lor de a asimila şi reţine informaţiile. Prin urmare, amenajarea adecvată a clasei poate avea următoarele consecinţe:
- susținerea elevilor în a-și canaliza atenția și energia exclusiv asupra lecțiilor și sarcinilor de lucru;
- asigurarea confortului în bancă și implicit în sala de clasă;
- motivarea elevilor să vină cu plăcere la lecții;
- crearea unei atmosfere favorabile studiului;
- ușurarea categorică a studiului prin utilizarea unor materiale suplimentare;
- menajarea elevilor de orice fel de lipsuri, astfel încât aceștia să nu simtă nevoia altor dotări.

De asemenea, există fenomenul recondiţionării clasei, care este o problemă întâlnită în majoritatea colectivelor, cauzele majore fiind:
- comportamentul necorespunzător al elevilor față de mobi-

lier, materiale și alte lucruri, fie că sunt achiziționate de clasă, preluate de la școală sau de la generațiile anterioare.
- degradarea obiectelor prin utilizare;
- veniturile reduse investite în amenajările ulterioare;
- nerespectarea instrucțiunilor de utilizare, în special în cazul electronicelor;
- nerespectarea regulamentului școlar, care prevede folosirea responsabilă a bunurilor;
- utilizarea pe un termen prea îndelungat a obiectelor clasei;
- lipsa menținerii curățeniei sălii de clasă și a unei setări optime a obiectelor;
- modernizarea metodelor de predare–învățare–evaluare și a designului interior cu trecerea timpului.

Prin urmare, componenta fizică a mediului este alcătuită din ansamblul elementelor fizice care acţionează direct sau indirect asupra omului, influenţând mai mult sau mai puţin vizibil psihicul acestuia. Însă, ţinând cont de aceşti parametri fizici, biologici, medicali, într-o strânsă dependenţă şi cu parametri de tip social şi instrucţional, cadrul didactic va lua cele mai bune decizii rezultate din combinaţiile de alternative posibile. Astfel, selecţia se va face printr-o susţinere criterială armonioasă, punându-se la acest nivel pe primul plan argumentele de tip medical şi fizic [7].

• Impactul resurselor digitale în spațiile de învățare

Pedagogia secolului XXI oferă posibilitatea de a explora şcoala prin diferite tipuri de dispozitive mobile, iar unii elevi au permisiunea de a-şi aduce propriile dispozitive chiar la şcoală.

Datorită factorilor sociali, economici şi culturali, societatea modernă a devenit din ce în ce mai atentă şi mai prudentă în ceea ce priveşte tendințele proceselor de învăţământ ale sistemului educațional. Necesitățile de zi cu zi influențează în mod direct societatea, orientând-o spre noi valori, spre noi idealuri. Astfel, elevii de azi vor să aibă acces la tehnologie şi să fie implicați în procesul de învăţare cu ajutorul TIC, cât şi au nevoie de feedback imediat.

Mileniul III – era informatizării şi a noilor tehnologii, deschide noi oportunităţi bazate

pe inventivitate şi creativitate tehnologică. Utilizarea resurselor digitale în mediul de învăţare a permis cadrelor didactice să desfăşoare activităţi mai bine orientate şi să ofere feedback imediat elevului cu scopul ca acesta să înveţe în ritm propriu. În acest context, accesul la TIC permite, de asemenea, acumularea de dovezi despre progresul elevilor.

Astfel, schimbarea aspectului sălii de clasă şi asigurarea accesului la TIC poate influenţa eficient modul de abordare individuală a nevoilor de învăţare ale elevilor [36]

Drept exemplu, Proiectul *Clasa Viitorului* prevede *cinci „zone de învățare"*, care sunt legate de acţiuni şi etape concrete ale activităţii la clasă şi denumite după activitatea pentru care sunt concepute astfel:

1. ***Prezentare***: zona destinată adunărilor și activităților informale derulate de elevi sau cadre didactice: prezentări, întâlniri, vizionări. Astfel, dispunerea în trepte a mobilierului, permite vizibilitatea, încurajează participarea, creează un spațiu propice unui forum de discuție, iar tabla interactivă oferă flexibilitatea lucrului în grup.

2. ***Investigare***: o zonă flexibila pentru lucrul în proiecte, activități practice de grup, pe teme de științe/tehnologie și folosind TIC. Aranjarea meselor individuale poate fi reconfigurată în funcție de activitate, iar activitățile desfășurate pot include studierea și cercetarea folosind un netbook sau dispozitiv de înregistrare de date, dezvoltarea competențelor legate de rezolvarea problemelor și programare, folosind instrumente diverse, inclusiv roboți.

3. ***Creație***: zona dedicată creațiilor video, care permite elevilor să demonstreze înțelegerea noțiunilor prin prezentarea lor

folosind TIC, favorizând dezvoltarea competenţelor de utilizare a acestora, oferind un context real pentru exersarea abilităţilor de prezentare şi de lucru în grup.

4. ***Schimb***: o zonă destinată lucrului în grupuri mici la o sarcină fixată, sub observaţia pasivă a cadrului didactic, ideală pentru activităţi colaborative, învăţare bazată pe proiecte, încurajarea muncii în echipă şi a abilităţilor de management al proiectelor. Înzestrată cu o tablă interactivă *dual touch*, care permite cadrelor didactice îndrumarea mai îndeaproape a unor elevi/grupuri. Astfel, elevii pot crea ei înşişi, cu ajutorul tablei interactive, resurse care să demonstreze înţelegerea şi însuşirea conceptelor, resurse care pot fi apoi folosite în plenul clasei, la recapitulări etc.

5. ***Dezvoltare***: o zonă retrasă, favorabilă studiului, cercetării, activităţilor individuale sau învăţării informale, folosită pentru a pune în practică ideea de ştergere a graniţelor dintre învăţarea de la şcoală şi cea de acasă, pentru a face cunoştinţă elevilor cu utilizări ale TIC, pentru accesarea unor resurse cum ar fi Youtube, iTunes, podcasturi, jocuri educaţionale, aplicaţii pentru smartphone [36].

În acest context, în *Tabelul 3* sunt reflectate avantajele şi dezavantajele TIC în spaţiile de învăţare [*ibidem*].

Tabelul 3. **Avantajele şi dezavantajele TIC**

Elevi	Profesori
- Acces sporit la diverse mijloace didactice pe parcursul zilei, disponibile pentru perioade limitate; - timpul în școală poate fi cheltuit în diferite sarcini și activități, unde elevii au acces la resursele din casă; - oportunități de colaborare, discuții și schimb de idei; - spațiu de învățare flexibil, ce permite elevului să fie mobil și să învețe la școală așa cum o fac în viața de zi cu zi folosind tehnologiile.	- Abordare transparentă și modalități diverse de lucru; - lucrul în echipă; - lucrul cu elevii în funcție de nevoile lor individuale; - oportunități de lucru cu elevi în grupuri pe nivele de cunoștințe; - activități individuale pentru domiciliu cu avans din lecție pentru a extinde sau dezvolta idei.

Şcolile contemporane recunosc că clasa tradiţională cu profesorul în faţă şi cu elevii care privesc într-o singură direcţie pe parcursul unei lecții, nu facilitează implementarea abordărilor pedagogice inovatoare. Factorii de decizie, politicile educaționale, profesorii şi cercetătorii au recunoscut că oportunitatea de a lucra în grup, de a întreprinde proiecte colaborative în afara sălii de clasă, reprezintă o provocare pentru activitățile tradiționale de predare–învăţare.

Astfel, amenajarea clasei a devenit o problemă din mai multe puncte de vedere şi primul aspect vizat fiind *estetica.* Elevii care ajung într-o nouă clasă sunt influențați de modul în care arată, deoarece perceperea sălii reprezintă impactul cu noutatea. Scopul major al cadrelor didactice este să tindă să creadă că elevii îşi vor însuşi un comportament mai stilizat faţă de profesor şi colegi, dacă clasa în care îşi petrec 5-6 ore pe zi are un aspect plăcut.

Accentul pe mediul fizic de învăţare a derivat din preocuparea pentru formarea–dezvoltarea competenţelor în şcoli proiectate ineficient, cu reparaţii superficiale, întreţineri costisitoare au un impact dăunător asupra stărilor fizice şi psihice ale profesorilor şi elevilor şi un impact negativ – asupra rezultatelor învăţării. Astfel, sălile de clasă bine concepute sporesc performanţa academică a elevilor şi îi motivează pentru cunoaştere. Deci, spațiul fizic este o componentă semnificativă în realizarea unui proces educațional eficient.

Partea III.
Mediul educațional școlar: realități și perspective

> Învățarea contemporană
> trebuie pusă în legătură cu mediul.

3.1. Analiza documentelor de referință

Provocările şi tendințele la nivel național şi regional, global vor avea consecințe evidente în următori anii, fapt ce determină aplicarea noilor paradigme de dezvoltare, care să țină cont de capacitățile interne, resurse şi mediu, iar dezvoltarea TIC generează noi oportunități. Astfel, Republica Moldova adoptă cadru necesar pentru o abordare sistemică pe termen lung a dezvoltării durabile – Strategia națională de dezvoltare „**Moldova 2030**", document de viziune strategică, care indică direcția de dezvoltare a țării şi societății de perspectivă, având la bază principiul ciclului de viață al omului, drepturile şi calitatea vieții acestuia, incluzând 4 pilon ai dezvoltării durabile, cu 10 obiective.

Din perspectiva subiectului abordat ***Asigurarea mediului de realizare a procesului educațional*** putem remarca includerea cercetării prin a IV-a componentă a strategiei MEDIUL AMBIANT SĂNĂTOS şi obiectivul corespunzător – 10. Asigurarea dreptului fundamental la un mediu de viață sănătos şi sigur.

Un alt document important pentru învățământul general – ***Standardele de competență profesională*** acoperă întreaga activitate de predare–învățare–evaluare şi se structurează pe cinci domenii de competență prioritare printre care Domeniul de competență 2. MEDIUL DE ÎNVĂȚARE, Standardul – *Cadrul didactic asigură un mediu de* învățare *dezvoltativ, ramificat* în *3 indicatori:*

2.1. Creează un climat relațional de încredere, solidaritate şi respect, bazat pe principiile echității şi ale toleranței.

2.1.1. Aplică prevederile cadrului legal în vigoare privind securitatea vieții şi sănătății copiilor, prevenirea şi raportarea abuzului față de copii.

2.1.2. Colectează date generale despre elev şi familia acestuia, asigurând confidenţialitatea lor.

2.1.3. Previne şi soluționează conflictele, promovând atitudine tolerantă şi acceptarea de opinii diferite.

2.1.4. Asigură dezvoltarea unor relaţii de colaborare deschise şi oneste între toţi subiecţii educaţionali.

2.1.5. Utilizează un limbaj de comunicare decent, respectuos şi motivant.

2.1.6. Aplică în procesul educaţional mijloace oferite de tehnologia informaţiei şi a comunicaţiilor într-un mod responsabil şi etic.

2.2. Asigură managementul clasei şi al comportamentului elevilor.

2.2.1. Asigură participarea democratică a copiilor/elevilor în cadrul procesului educaţional, respectând principiul diversităţii.

2.2.2. Monitorizează permanent activitatea subiecţilor educaţionali, promovând comportamentul adecvat/etic.

2.2.3. Diversifică activităţile colectivelor de copii/elevi în scopul asigurării unei autonomii comportamentale.

2.2.4. Implică elevii în stabilirea comportamentului şi a regulilor de lucru, bazate pe cultura învăţării.

2.3. Organizează şi utilizează în mod raţional spaţiul fizic.

2.3.1. Organizează spațiul fizic conform cerințelor ergonomice (aranjarea mobilierului, a materialelor didactice şi a celor educaționale în funcție de specificul disciplinei şi al activităților proiectate), particularităților şi necesităților individuale de învățare şi dezvoltare ale copiilor/elevilor.

2.3.2. Garantează securitatea spaţiului, a resurselor şi a materialelor necesare.

Un rol aparte au ***Standardele de competenţă digitală*** pentru cadrele didactice din sistemul preuniversitar structurate pe domeniile de competenţe digitale:

1. Comunicare digitală.
2. Gestionarea informației.
3. Crearea de conținuturi digitale educaționale.
4. Implementarea aplicațiilor de management școlar.
5. Sisteme de gestionare a conținuturilor educaționale (SGCE).
6. Utilizarea echipamentelor digitale în educație.
7. Respectarea normelor etice și legale în spațiul digital.

Standardele respective sunt semnificative din perspectiva noilor tendințe în conturarea mediului de învățare în instituțiile din învățământul general – Clasa Viitorului.

2012 – *Future Classroom Lab* (FCL), în Bruxelles, dezvoltat de *European Schoolnet* – organism din care fac parte 31 de Ministere

ale Educaţiei din Europa colaborând cu îndeaproape cu un număr din ce în ce mai mare de furnizori de TIC pentru a asigura o platformă finanţată independent.

2017 – parteneriat public-privat între Ministerul Educaţiei, Culturii şi Cercetării şi Guvernul Suediei, Proiectul de Competitivitate din Moldova, finanţat de Agenţia Statelor Unite pentru Dezvoltare Internaţională (USAID) şi Fundaţia Orange.

Proiectul prevede crearea spaţiilor de instruire deschise, unde profesorii şi elevii experimentează scenarii de predare–învățare–evaluare inovative, folosind tehnologii digitale (programare, robotică, senzori, media digitală şi echipamente de fabricație).

Beneficiarii sunt 12.000 de elevi din 11 licee implicate (dotate cu echipament inovativ). Noua abordare educaţională constă în integrarea tehnologiilor digitale în procesul de studiere a tuturor disciplinelor şcolare. Aceasta va spori calitatea educaţiei şi rezultatele învăţării prin metode interactive şi moderne, aplicate de elevi şi profesori într-un mediu creativ, dar şi va dezvolta abilităţi adaptate secolului XXI, care implică educaţia STEAM (ştiinţă, tehnologie, inginerie, artă, matematică).

OECD defineşte *spațiul educațional*, în primul rând, „ca *spațiu fizic* în care se asigură învăţarea multiplă şi diversă prin intermediul programelor de învăţare şi a cadrelor didactice, inclusiv a tehnologiilor actuale; un spațiu optimizat cost–eficiență, performanța energetică a clădirii şi funcționarea în timp; un spațiu care respectă şi se află în armonie cu mediul; un spațiu care încurajează participarea socială, asigură condiții (stimulative) de siguranță şi confort pentru sănătatea subiecților.” (D. Bannister) [3, p. 4].

Mediul de învăţare, în cel mai larg sens, reprezintă o combinație între educația formală şi sistemul de educație informală, unde învăţarea are loc atât în interiorul, cât şi în exteriorul şcoli. În sens îngust, mediul fizic de învăţare reprezintă convențional o clasă [Manninen şi colab., 2007].

Un alt document semnificativ, elaborat în 2015, concomitent cu *Standardele de competenţă digitală*, sunt ***Standarde minime de dotare a şcoliilor primare, gimnaziilor şi liceelor cu mijloace TIC.*** Documentul vizează toate instituțiile din Republica Moldova şi specifică criteriile, cerințele tehnice minime, care trebuie respectate în vederea optimizării şi impulsionării procesului de achiziții tehnice de calcul de către instituțiile de învăţământ.

Mijloacele TIC în instituțiile de învăţământ trebuie să asigure funcționarea optimă a principalelor aplicații utilizate în procesul de predare–învăţare–evaluare:

- Sisteme de operare;
- Aplicațiile de birou și alte aplicații cu un spectru larg de utilizare;

- Aplicațiile specializate pentru asigurarea și gestionarea procesului educațional în corespundere cu prevederile curriculare.

Revizuirea parametrilor tehnici specificați şi a standardelor numerice minime de dotare cu mijloace TIC se realizează anual.

Actul normativ în *Anexa 3* indică Scenarii de utilizare a mijloacelor TIC în procesul educațional, delimitând 4 spații minime la nivel de instituție şcolară:

- Clasa ***Informatică***.
- Clasa ***Multimedia***.
- Catedra multimedia a cadrelor didactice în clasă ordinară.
- Biroul multimedia al cadrelor de conducere al instituției de învățământ.

Este inadmisibil de a asigura mediul de învăţare înafara documentului normativ ***Standardele de calitate pentru instituțiile de învăţământ primar şi secundar general din perspectiva şcolii prietenoase copilului*** (2013).

Mediul de învăţare din perspectiva Standardelor de calitate asigură îmbunătăţirea planificării şi alocării resurselor la nivel de sistem, pentru monitorizarea progresului în vederea obținerii rezultatelor scontate.

Dintre cele mai recente acte normative aprobate de MECC, 2019 vizează mediul de învăţare din perspectiva ***Standarde de dotare minimă a cabinetelor la disciplinele şcolare în instituțiile de învăţământ general***, care vor servi ca instrumente de realizare a prevederilor curriculumului disciplinar, odată cu dotarea cabinetelor şcolare cu echipamentul minim necesar. Scopul elaborării acestor standarde rezidă în consolidarea calităţii educaţiei prin susţinerea reformelor de eficientizare, implementate în învăţământul general, dar şi în sporirea valorică a dezvoltării competenţelor.

✓ **Standardele de dotare minimă a cabinetelor la disciplinele școlare în instituțiile de învățământ secundar**

Standard 1. **Dotarea cabinetelor cu mobilier școlar.**

Administraţia publică locală, instituţia de învăţământ asigură dotarea cabinetelor şcolare cu mobilier şcolar conform Regulilor şi normativelor sanitaro-epidemiologice de stat „Igiena instituţiilor de învăţământ primar, gimnazial şi liceal”, aprobate prin Hotărârea medicului şef sanitar de stat nr. 2l din 29.12.2005 (Monitorul Oficial al RM, 2006, Nr. 146-149, art. 489).

Standard **2. Dotarea cabinetelor școlare cu echipamente TIC.**

Administrația publică locală, instituția de învățământ asigură dotarea cabinetelor școlare cu echipamente TIC, garantând securitatea și protecția elevilor și cadrelor didactice.

Standard 3. **Dotarea minimă a cabinetelor cu materiale didactice ilustrative specifice disciplinelor școlare.**

Administrația publică locală, instituția de învățământ asigură dotarea minimă a cabinetelor cu materiale didactice ilustrative specifice disciplinelor școlare.

Standard 4. **Dotarea minimă a cabinetelor cu echipament de laborator pentru realizarea experimentelor specifice disciplinelor școlare.**

Administrația publică locală, instituția de învățământ asigură dotarea minimă a cabinetelor cu echipament de laborator pentru realizarea experimentelor specifice disciplinelor școlare (în conformitate cu prevederile curriculare).

Standard 5. **Dotarea minimă a cabinetelor (sălilor specializate), cu echipament pentru dezvoltarea abilităților individuale ale elevilor (sportive, muzicale) specifice disciplinelor școlare (educația fizică, educația muzicală).**

Administrația publică locală, instituția de învățământ asigură dotarea minimă a cabinetelor (sălilor specializate), cu echipament pentru dezvoltarea abilităților.

În sinteză, evidenţiem următoarele documente de referinţă privind mediul educaţional şcolar:

- ✓ Strategia ***„Moldova 2030”***;
- ✓ Standardele de competenţă profesională ale cadrelor didactice din învăţământul general (2016);
- ✓ Standardele de competenţă digitală pentru cadrele didactice din sistemul preuniversitar (2015);
- ✓ Standarde minime de dotare a scoliilor primare, gimnaziilor şi liceelor cu mijloace TIC (2015);
- ✓ Standardele de calitate pentru instituţiile de învăţământ primar şi secundar general din perspectiva şcolii prietenoase copilului (2013);
- ✓ Hotărârea Ministerului Sănătăţii şi Protecţiei Sociale Nr. 21 din 29.12.2005 cu privire la aprobarea şi implementarea Regulilor şi normativelor sanitaro-epidemiologice de stat „Igiena instituţiilor de învăţământ primar, gimnazial şi liceal”;
- ✓ Hotărârea Guvernului Nr. 819 din 01.07.2016 privind cerinţele minime de securitate şi sănătate în muncă pentru lucrul la monitor;
- ✓ Standarde de dotare minimă a cabinetelor la disciplinele şcolare în instituţiile de învăţământ general (2019).

3.2. Analiza influenței mediului educațional şcolar privind eficiența procesului de învăţare

Chestionarul privind mediul educațional şcolar a fost adresat elevilor şi cadrelor didactice.

A. Chestionarea elevilor

Instrumentul propus, *Chestionarul privind mediul educațional şcolar* a fost adresat elevilor, aplicat în luna mai 2019 şi completat de 531 de subiecți.

Chestionarul a fost elaborat în conformitate cu următoarele documente de referință:

- ✓ Standardele de competență profesională ale cadrelor didactice (2016);
- ✓ Standardele de competență digitală pentru cadrele didactice din sistemul preuniversitar (2015);
- ✓ Standarde minime de dotare a scoliilor primare, gimnaziilor și liceelor cu mijloace TIC (2015);
- ✓ Standardele de calitate pentru instituțiile de învățământ primar și secundar general din perspectiva școlii prietenoase copilului (2013);
- ✓ Standarde de dotare minimă a cabinetelor la disciplinele școlare în instituțiile de învățământ general (2019).

Chestionarul pentru elevi este constituit din 4 componente:

1. Date generale.
2. Partea I. Climatul relațional.
3. Partea a II-a: Spațiul fizic.
4. Partea a III-a: Managementul eficient al clasei.

Un aspect semnificativ în elaborarea chestionarului a fost alegerea itemilor. În vederea prelucrării datelor și interpretării am optat pentru itemi cu alegere multiplă (cu o singură opțiune / mai multe opțiuni).

1. Datele generale au inclus:

- tipul instituției
- ciclul de învățământ
- mediul
- sexul

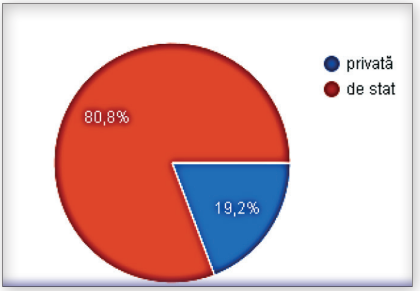

Fig. 8. **Tipul instituției în care învață subiecții chestionați**

În Republica Moldova, instituțiile de stat domină piața educațională, fapt ce explică diferența evidentă dintre numărul de subiecți:

Instituții de stat – 80,8%.
Instituții private – 19,2%.

Din perspectiva subiectului abordat, era important conectarea şi a elevilor din instituțiile private, care, din perspectiva resurselor, sunt beneficiari ai unui mediu favorizat în raport cu instituțiile de stat, fapt confirmat prin rezultatele obținute.

O informație relevantă pentru instrumentul aplicat îl constituie evidența subiecților din perspectiva treptei de învățare.

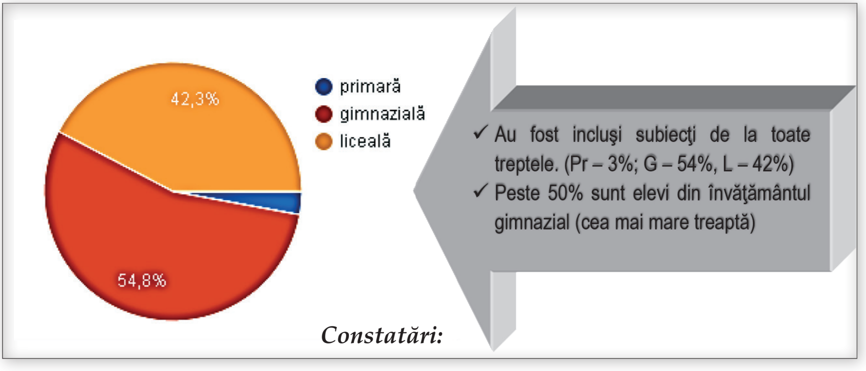

Fig. 9. **Treapta de învățământ**

În procesul aplicării chestionarului am intenționat să colectăm selectiv date din toată țara. Sigur, cei mai mulți subiecți sunt din Chişinău, dar şi din Bălți, Briceni, Soroca, Drochia, Hânceşti, atât din mediul urban – 70,7%, cât şi din cel rural – 29,3%.

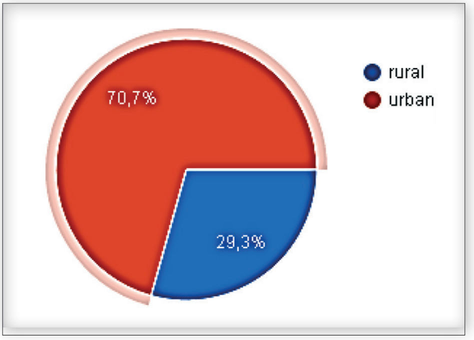

Fig. 10. **Mediul**

Elevilor li s-a propus completarea chestionarului individual, motivându-i cu schimbări benefice pentru viața lor. S-ar părea irelevant, dar ne-am dorit a identifica gradul de implicare după sex, inclusiv în învățământul general. Analiza mai multor sondaje în țară atestă o implicare mai activă a femeilor, fapt confirmat şi în învățământul general.

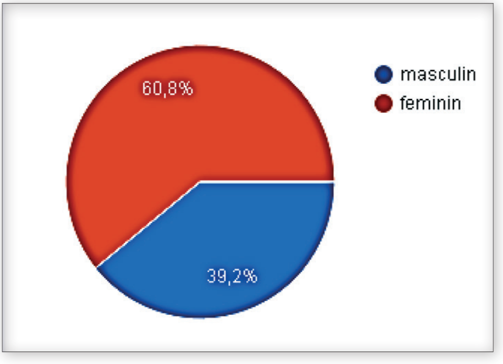

Fig. 11. **Sexul subiecților implicați**

Partea a II-a. Climatul relațional a cumulat rezultatele pe patru subiecte:

1. Siguranța elevilor în instituțiile de învățământ general.
2. Sănătatea elevilor în instituțiile școlare.
3. Prevenirea/rezolvarea situațiilor de abuz.
4. Limbajul de comunicare.

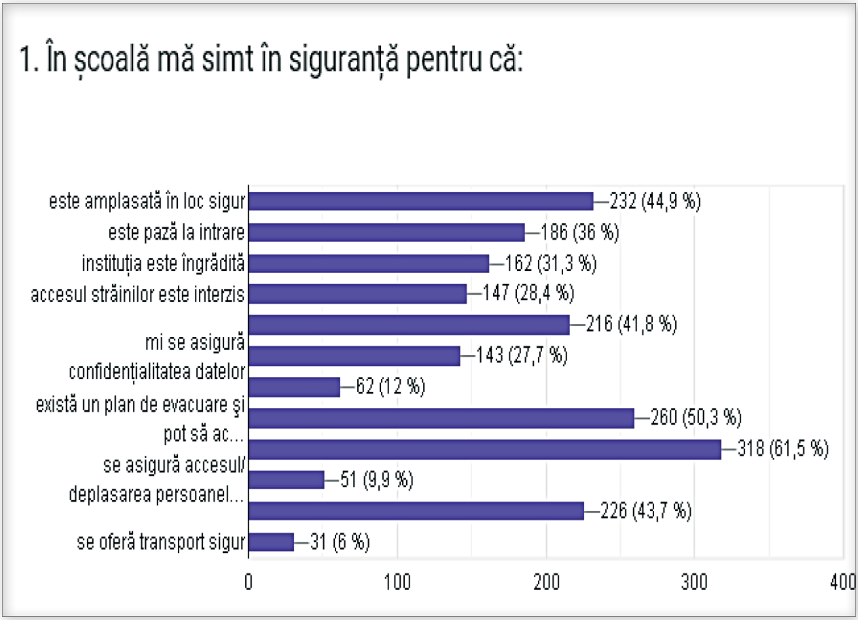

Fig. 12. **Siguranța elevilor în instituție**

Analiza datelor cu privire la perceperea siguranței elevilor în instituțiile școlare permite organizării următorului clasament.

Elevii sunt în siguranță pentru că:

1. Sunt informați cu privire la securitatea în anumite cabinete (spații) – 61%;
2. Sunt în instituții planuri de evaluare și pot acționa conform acestora – 50%;
3. Instituția e amplasată în loc sigur – 45%;
4. Sunt informați și pot utiliza în mod sigur echipamentul didactic – 43%;
5. Instituția este dotată cu camere de luat vederi – 41%;
6. Sunt asigurate servicii de pază la intrare – 36%;
7. Instituția este îngrădită – 31%;
8. Accesul străinilor este interzis – 28%;
9. Se asigură confidențialitatea datelor – 27%;
10. Sunt delimitate cu semnele corespunzătoare locurile periculoase – 12%;
11. Se asigură accesul/deplasarea persoanelor cu de6zabilități – 10%;
12. Se oferă transportarea sigură a elevilor la școală – 6%.

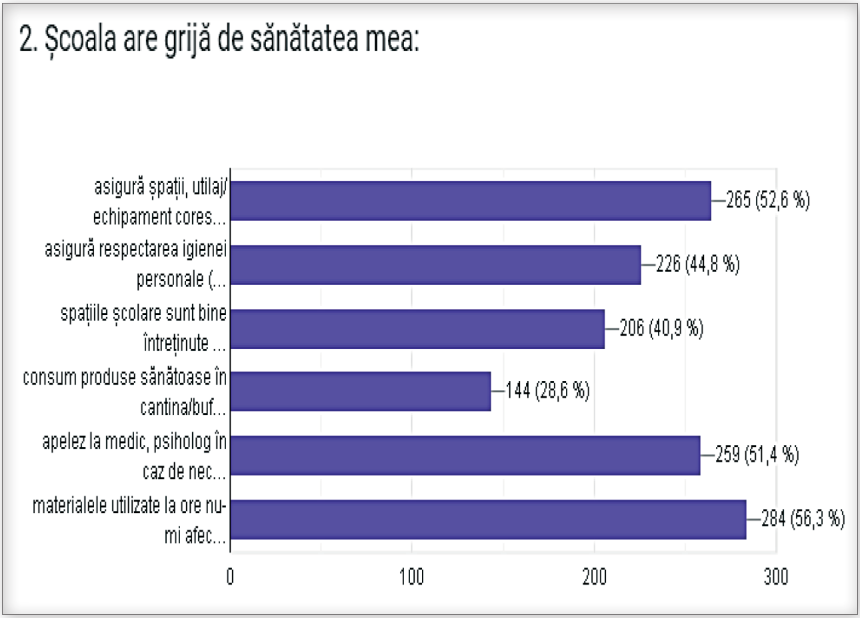

Fig. 13. **Sănătatea elevilor în instituții**

Din răspunsurile furnizate de subiecți putem constata că măsura în care instituțiile școlare reuşesc să promoveze un mod sănătos de viață şi să contribuie direct.

1. Materialele utilizate la ore nu afectează sănătatea elevilor consideră – 56%;
2. Asigurarea spațiilor, a utilajului corespunzător pentru activitățile fizice – 52%;
3. Se apelează la medic, psiholog în caz de necesitate – 51%;
4. Asigură respectarea igienei personale – 44%;
5. Întreținerea spațiilor conform normelor este confirmată de 40%;
6. Consumul produselor sănătoase în cantina/bufetul școlii – 28%.

Concluzie: În instituţiile şcolare, aspectul *sănătatea elevilor* este un punct vulnerabil.

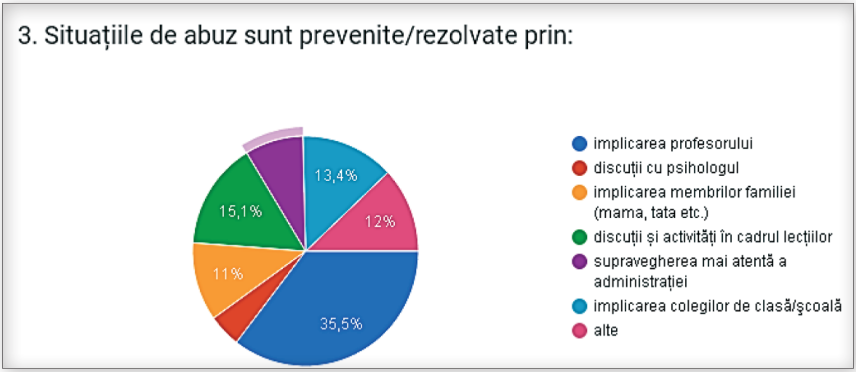

Fig. 14. **Prevenire/rezolvarea situațiilor de abuz în instituții**

Datele selectate permit realizarea următorului clasament:

1. Implicarea profesorului – 35%;
2. Discuții și activități în cadrul orelor – 15%;
3. Implicarea colegilor de clasă – 13%;
4. Alte – 12%;
5. Implicarea membrilor familiei – 11%;
6. Supravegherea administrației – 8%;
7. Discuții cu psihologul – 5%.

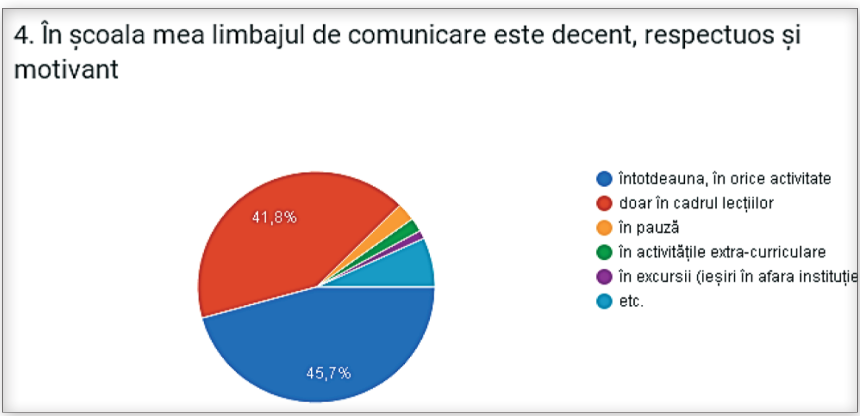

Fig. 15. **Decența limbajului de comunicare în instituție**

La subiectul respectiv s-au atesta două dominante:
- Elevii comunică decent, respectuos **întotdeauna** – 45,7%;
- Elevii comunică decent, respectuos **doar la ore** – 41,8%.

Partea a II-a: Spațiul fizic a fost conceput în chestionar cu caracter predictibil, ofertând noi direcții, perspective în instituțiile din învățământul general.

În acest context, s-au delimitat spațiile preferate de elevi.

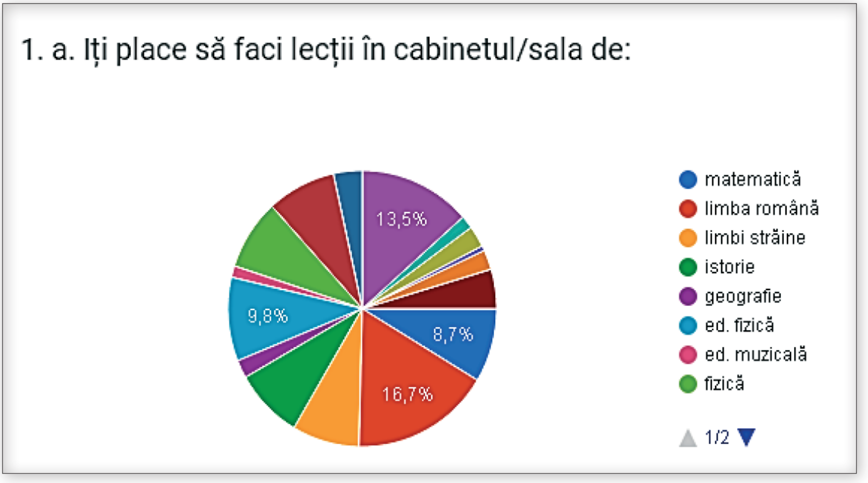

Fig. 16. **Spațiile preferate de elevi în şcoală**

Fig. 17. **Clasamentul spațiilor valorificate adecvat din perspectiva elevilor**

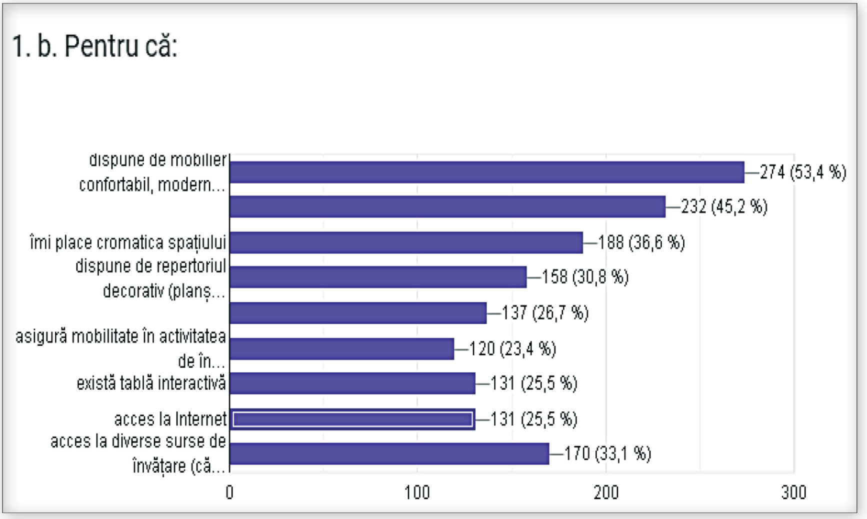

Fig. 18. **Cauzele ce determină un spațiu să fie atractiv pentru elevi**

Factorii care asigură confort elevilor în spațiul fizic din școală:

1. Mobilierul confortabil, modern etc. – 53%;
2. Instrumentarul, materialul necesar – 45%;
3. Cromatica spațiului – 36%;
4. Acces la diverse surse de învățare – 33,1;
5. Dispun de repertoriu decorativ – 30%;
6. Zone de învățare – 26%;
7. Tabla interactivă, Internetul – 25%;
8. Asigură mobilitate în activități de învățare – 23%.

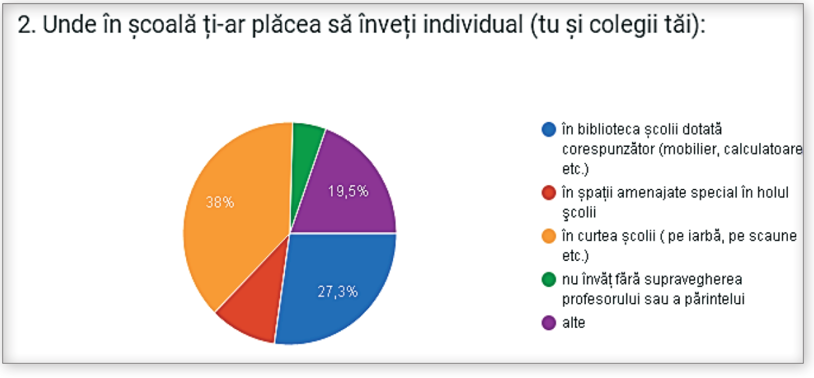

Fig. 19. **Spațiile solicitate de elevi pentru învățare (individuală)**

Analiza rezultatelor permite constituirea următorului clasament:

1. În curtea școlii – 38%;
2. Bibliotecă dotată – 27%;
3. Alte – 19%;
4. Spații amenajate în holul școlii – 10%;
5. Nu învăț fără supraveghere – 5%.

Concluzii: Nu sunt valorificate spațiile (exceptând cabinetul) în instituțiile din învățământul general din perspectiva unei școli prietenoase copilului.

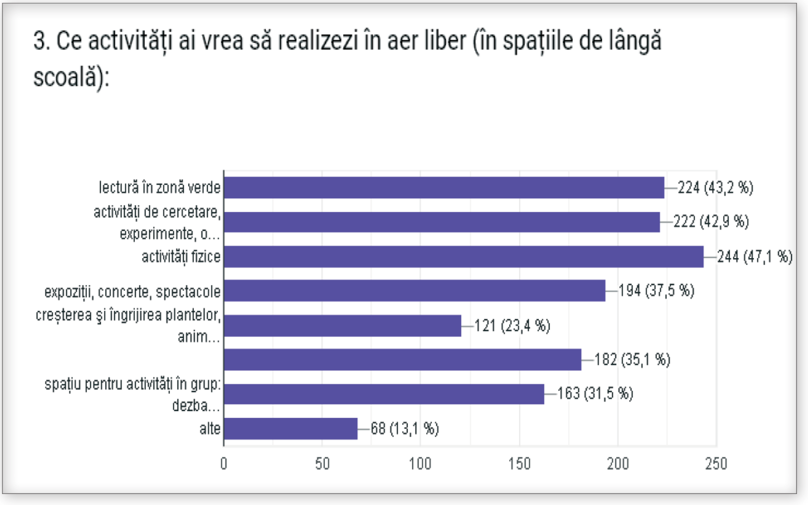

Fig. 20. **Activități în aer liber**

Din perspectiva activităților în aer liber preferate de către elevi, pot fi consemnate următoarele poziții:

1. Activitățile fizice – 47%;
2. Lectura în zonă verde și activități de cercetare – 43%;
3. Expoziții, concerte, spectacole – 37%;
4. Lecții de la disciplinele de bază – 35%;
5. Activități de grup, dezbateri – 31%;
6. Creșterea, îngrijirea plantelor – 23%;
7. Alte – 13%.

Partea a III-a: Managementul eficient al clasei

Subiectul nodal în partea a III-a vizează comportamentul elevilor:

- Regulile de lucru și comportament în clasa de elevi;
- Circumstanțele care determină comportamentul adecvat/

etic al elevului, care este reflectat în 2 itemi ai chestionarului.

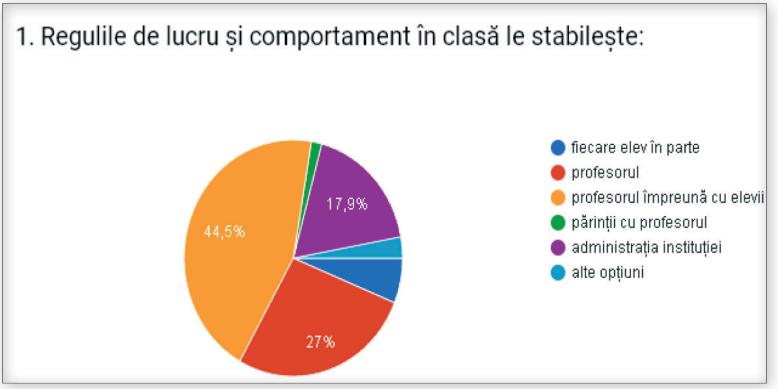

Fig. 21. **Stabilirea regulilor în clasă**

Impactul politicilor educaționale în vederea democratizării procesului educațional este consemnat în răspunsurile la acest item Regulile de lucru și comportament în clasă le stabilește:

1. 44% – profesorul împreună cu elevii;
2. 27% – profesorul;
3. 18% – administrația instituției;
4. 6% – fiecare elev în parte;
5. 2,5% – alte opțiuni;
6. 1,5% – părinții cu profesorii.

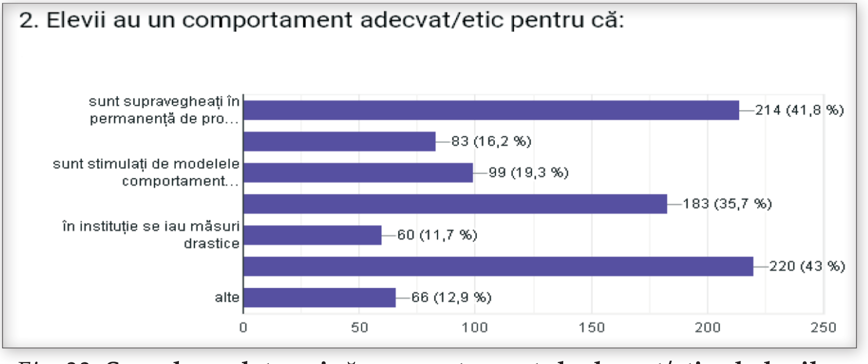

Fig. 22. **Sursele ce determină comportamentul adecvat/etic al elevilor**

Comportamentul elevilor este determinat, conform datelor prelucrate, de:

1. Comunicarea/colaborarea profesori–părinți – 43%;
2. Supravegherea în permanență de profesor – 41%;
3. Sunt încurajați și motivați de profesori – 35%.

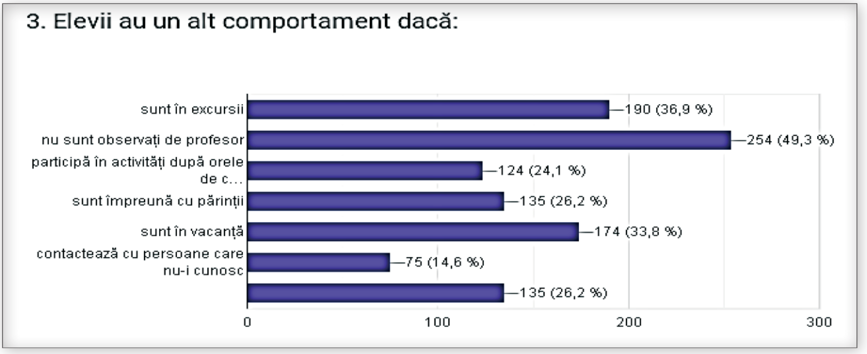

Fig. 23. **Circumstanțele ce determină variații comportamentale la elevi**

Itemul 3 a fost unul de stabilire a variaţiilor comportamentale la elevi şi determinarea circumstanţelor. În baza datelor obținute, se confirmă rol determinativ al cadrului didactic (49%).

B. Chestionarea cadrelor didactice

Chestionarul a fost elaborat în conformitate cu următoarele documente de referință:

- ✓ Standardele de competență profesională ale cadrelor didactice (2016);
- ✓ Standardele de competență digitală pentru cadrele didactice din sistemul preuniversitar (2015);
- ✓ Standarde minime de dotare a scoliilor primare, gimnaziilor și liceelor cu mijloace TIC (2015);
- ✓ Standardele de calitate pentru instituțiile de învățământ primar și secundar general din perspectiva școlii prietenoase copilului (2013);
- ✓ Standarde de dotare minimă a cabinetelor la disciplinele școlare în instituțiile de învățământ general (2019).

Totodată, chestionarul a vizat abordarea mediului educaţional şcolar din perspectiva: managementul clasei de elevi, climatul relaţional, spaţiul fizic.

Chestionarul a fost aplicat la cursurile de formare profesională continuă, specialitatea *Biologie* şi *chimie* (din cadrul IŞE) şi completat de către 50 de cadre didactice.

Itemul 1. *Administrația publică locală, instituția de învățământ asigură dotarea cabinetelor școlare cu echipamente TIC.*

a. Asigură.
b. Parțial asigură.
c. Nu asigură.
d. Alte opțiuni (*precizați*) __________.

Răspunsurile cadrelor didactice ne duc la formularea unei contradicții: pe de o parte Standardele 2015, 2019 *Standarde minime de dotare a școlilor primare, gimnaziilor și liceelor cu mijloace TIC* prevede dotarea minimă cu echipament necesar în toate instituțiile din Republica Moldova, pe de altă parte cadrele didactice afirmă că cabinetele sunt parțial asigurate. În plan cantitativ, răspunsurile respondenților se prezintă astfel:

- 20% – asigură;
- 60% – parțial asigură;
- 20% – nu asigură.

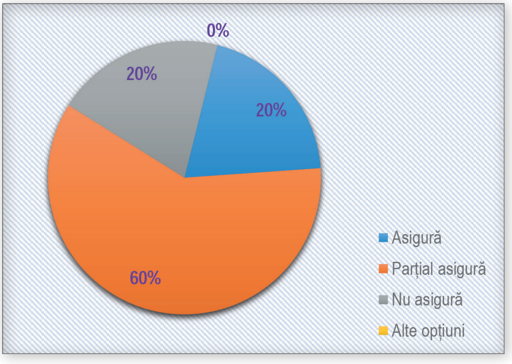

Fig. 24. **Dotarea cabinetelor școlare cu echipamente TIC**

Itemul 2. *Administrația publică locală, instituția de învățământ asigură dotarea minimă a cabinetelor cu materiale didactice ilustrative specifice disciplinelor școlare.*

a. Asigură.
b. Parțial asigură.
c. Nu asigură.
d. Alte opțiuni (*precizați*) __________.

Răspunsurile sunt controversate. O parte din respondenți confirmă asigurarea cu materiale didactice, altă parte din respondenți indică că instituția parțial asigură.

Răspunsurile respondenților s-au clasificat:

- asigură – 50%;
- parțial asigură – 50%.

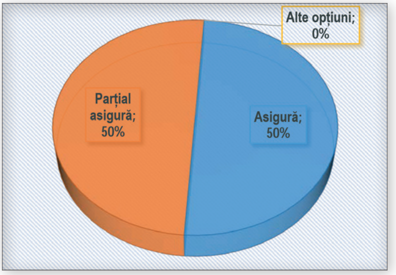

Fig. 25. **Dotarea minimă a cabinetelor cu materiale didactice ilustrative specifice disciplinelor şcolare**

Itemul 3. *Administrația publică locală, instituția de învățământ asigură dotarea minimă a cabinetelor cu echipament de laborator pentru realizarea experimentelor specifice disciplinelor școlare (în conformitate cu prevederile curriculare).*

a. Asigură.
b. Parțial asigură.
c. Nu asigură.
d. Alte opțiuni (*precizați*) _________.

Conform prevederilor *Standardelor de dotare minimă a cabinetelor la disciplinele şcolare în instituţiile de învăţământ secundar* şi anume **Standardul 4.** ***Dotarea minimă a cabinetelor cu echipament de laborator pentru realizarea experimentelor specifice disciplinelor şcolare,*** laboratoarele de biologie, chimie trebuie să fie dotate cu echipament de laborator pentru realizarea experimentelor.

Rezultatele cantitative demonstrează că:

- asigură – 35%;
- parțial asigură – 57,50%;
- nu asigură – 7,5%.

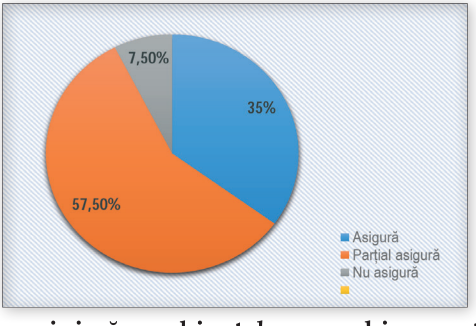

Fig. 26. **Dotarea minimă a cabinetelor cu echipament de laborator pentru realizarea experimentelor specifice disciplinelor şcolare (în conformitate cu prevederile curriculare)**

Dimensiunile climatului relaţional cunosc următoarele <u>forme</u>: *Colegialitatea; Familiaritatea; Neangajarea; Susţinerea; Autoritatea; Restrictivitatea.* În acest aspect a fost construit următorul item.

Itemul 3: *În cadrul lecţiei promovaţi un climat:*

a. colegial;
b. familiar;
c. susținere;
d. autoritar;
e. restrictiv;
f. alte opțiuni (precizați) ________.

Respondenţii în cea mai mare parte abordează un climat colegial şi de susţinere. O parte de respondenți pledează pentru un climat familiar, dar tot odată şi restrictiv. În plan cantitativ răspunsurile respondenţilor se prezintă astfel:

- colegial – 67,5%;
- familiar – 7,5%;
- susținere – 20%;
- autoritar – 0%;
- restrictiv – 5%.

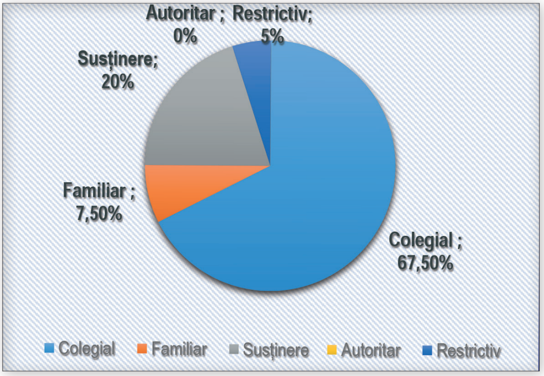

Fig. 27. **Climatul promovat în cadrul lecţiei**

Itemul 5. *Strategiile didactice sunt proiectate în dependență de:*

a. clasa de elevi;
b. conținutul curricular;
c. individualitatea elevului;
d. alte opțiuni (*precizați*) ________.

Managementul eficient al clasei reprezintă un domeniu extrem de complex, care are în vedere o serie de aspecte, dar cel mai semnificativ este personalitatea elevului. Răspunsurile cadrelor didactice

diferă, prioritar fiind clasa de elevi şi conţinuturile curriculare. În plan cantitativ răspunsurile respondenţilor se prezintă astfel:
- Clasa de elevi – 50%;
- Conţinutul curricular – 35%;
- Individualitatea elevului – 15%.

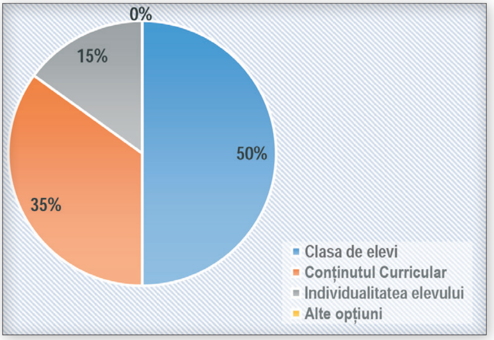

Fig. 28. **Proiectarea strategiilor didactice de către cadrul didactic**

Mediul şcolar poate potenţa bunăstarea socială, emoţională şi capacitatea de învăţare a elevului când: promovează în special cooperarea şi mai puţin competiţia. În acest sens a fost construit următorul item:

Itemul 6. *Promovaţi în cadrul clasei de elevi:*
a. competitivitatea;
b. cooperarea;
c. alte opţiuni (*precizaţi*) __________.

Respondenţii au remarcat că promovează competitivitatea, iar rezultatele numerice sunt prezentate astfel:
- Competitivitatea – 57,5%;
- Cooperarea – 42,5%.

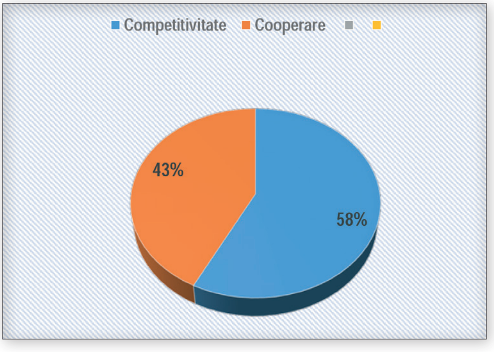

Fig. 29. **Tipul de relaţii promovate în cadrul clasei de elevi**

Amenajarea clasei a devenit o problemă din mai multe puncte de vedere dar primul aspect vizat fiind *estetica.* Accentul pe mediul fizic de învăţare a derivat din preocuparea pentru formarea de competenţe. Sălile de clasă bine concepute cresc performanța academică a elevilor şi îi motivează pentru cunoaştere. Deci, spațiul fizic este o componentă semnificativă în realizarea unui proces educațional eficient. În acest context Itemul 7 a vizat construirea spaţiului fizic dorit de cadrele didactice:

Itemul 7. *Cum vă doriţi să fie spaţiul fizic pentru realizarea procesului educaţional:*

a. Din perspectiva asigurări TIC

____

b. Din perspectiva asigurării cu materiale didactice

____

c. Din perspectiva mobilierului

____

d. Alte opțiuni

____

Generalizările cu privire la spațiul fizic de realizare a procesului educațional sunt prezentate în *Tabelul 4*.

Tabelul 4. **Spațiul fizic pentru realizarea procesului educațional**

Din perspectiva asigurări TIC	- Cabinetul asigurat cu proiector şi laptop; - Toate cabinetele dotate cu TIC; - Cabinetul să dispună de calculator proiector tablă interactiv, internet; - Un laptop în clasă; - Conform Standardelor; - Dotarea cabinetului cu tablă interactivă; - Calculatoare, tablă interactivă, softuri educaționale.
Din perspectiva asigurării cu materiale didactice	- Cabinete asigurate cu materiale; - Microscoape performante, ustensile de laborator și substanțe chimice necesare; - Reactive chimice; - Materiile didactice; - De renovat.

Din perspectiva mobilierului	- Nișe de ventilare, scaune și mese comode, să corespundă vârstei copiilor; - Conform Standardelor; - Comode; - Adaptat condițiilor; - De renovat; - Mobilier adecvat unui laborator de chimie; - Mobilier adaptat vârstei elevului pentru a evita scolioza.
Alte opțiuni	

Concluzii şi aprecieri:

Implementarea curriculumului dezvoltat ar trebui să asigure şi mediul de realizare a procesului educațional nu doar la nivel normative, dar şi procedural. Generalizarea datelor experimentale ne-au permis să deducem următoarele concluzii:

- Elevii apreciază mediul școlar în termeni pozitivi, își fac cu ușurință prieteni nu se simt limitați, prevalează democratizarea procesului educațional, este încurajată cooperarea.
- Elevii nu se simt în siguranță la capitolul consumul produselor sănătoase în cantina școlii.
- Școlile nu prevăd spații amenajate pentru învățare înafara clasei, cum ar fi: în holul școlii, în curtea școlii, biblioteci bine dotate etc.
- Elevii preferă un anumit spațiu de învățare pentru că acesta dispune de mobilier confortabil, materiale necesare, cromatică plăcută.
- Regulile de lucru și comportament în clasă le stabilește în cea mai mare parte profesorul împreună cu elevii, dar totuși există instituții în care se impune autoritatea cadrului didactic ori administrația instituției, în acest context se atestă un management autoritar.
- Comportamentul elevilor este determinat în mare parte de colaborarea profesori–părinți și supravegherea în permanență de profesor, totodată comportamentul în cadrul orelor a elevilor se modifică în dependență de stilul de predare a cadrului didactic.
- Standardele de dotare a cabinetelor sunt parțial respectate, iar instituțiile de învățământ sunt parțial asigurate cu utilaj TIC și echipamente pentru realizarea experimentului de laborator.
- Impedimentele ce frânează procesul educațional sunt: dotarea parțială sau chiar lipsa materialelor educaționale: manuale conform curricula dezvoltate, echipamente TIC, materiale de laborator etc.).
- Profesorii proiectează strategiile didactice respectând particularitățile clasei de elevi, prevederile curriculare și mai puțin individualitatea elevului.

- În cadrul orelor cadrele didactice promovează competitivitatea, astfel de relații conform abordărilor psihologice conduc la un climat tensionat.
- Prezența de calculatoare uzate și depășite de timp este un factor ce frânează realizarea unui proces educațional eficient.
- Asigurarea redusă a școlilor cu laboratoare bine echipate, riscă ca procesul educațional să posede un grad înalt de teoretizare, punându-se astfel puțin accent pe relevanța și aplicabilitatea conținuturilor curriculare.

C. Focus-grup cu implicarea cadrelor didactice, formabili la IȘE

Focus-grup reprezintă o modalitate de cercetare ce se realizează sub forma unei discuţii ghidate într-un grup de 7-8 persoane selectate în baza unor criterii bine stabilite.

Cu ajutorul unui moderator, participanţii construiesc o discuţie focalizată asupra unei anumite teme. Discuţia este întreţinută de materiale video, foto sau eşantioane propuse de moderator şi cunoştinţele sau percepţiile participanţilor. Discuţia este lejeră, informală, participanţii se implică în discuţie atunci când doresc, pot exprima opinii contradictorii, pot aduce argumente, exemple etc. Exprimarea opiniilor poate fi stimulată prin discuţie, pentru a construi opinii clar formulate. Astfel focus-grupul este un instrument potrivit pentru obţinerea unor informaţii detaliate chiar şi la subiecte dificile.

Subiectul abordat în cadrul focus-grupului a fost *Mediul educaţional şcolar eficient*.

Mediul educaţional şcolar a fost abordat din perspectiva a trei aspecte semnificative:

1. **Managementul clasei de elevi.**
2. **Climatul educațional.**
3. **Spațiul fizic.**

1. Managementul clasei de elevi reprezintă un domeniu extrem de complex şi eterogen, care are în vedere o serie de factori / aspecte/imperative ca:

- formarea şi recrutarea cadrelor didactice;
- deontologia didactică,
- structura familială a colectivului de elevi (mediul de proveniență);
- aspecte ce țin de dimensiunea ergonomică, psihologică, psihosocială, normativă şi creativă;
- eficiența microdeciziilor educaționale;
- folosirea eficientă a timpului;
- climatul educațional al clasei.

Managementul clasei de elevi:

Domeniul de cercetare în ştiinţele educaţiei, care studiază atât perspectivele de abordare ale clasei de elevi (didactică şi psiho-socială), cât şi structurile dimensionale ale acesteia (ergonomică, psihologică, psihosocială, normativă, relaţională, operaţională şi creativă), în scopul facilitării intervenţiilor cadrelor didactice în situaţii de criză „microeducaţională" (indisciplină, violenţă, non-implicare etc.) şi a evitării consecinţelor negative ale acestora, prin exerciţiul microdeciziilor educaţionale.

Din perspectiva mediului educaţional şcolar, managementul clasei poate fi abordat prin prisma:

- ✓ Dimensiunilor definitorii: *ergonomică, psihologică, socială, normativă, operațională și inovatoare.*
- ✓ Caracteristicile clasei de elevi: *coeziunea, autonomia și dependența, conformismul sau nonconformismul grupului, permeabilitatea și impermeabilitatea grupului, stabilitatea sau instabilitatea, sintalitatea/personalitatea grupului.*
- ✓ Individualitatea elevului: *temperamentul și tipuri de personalitate*

Prin urmare, managementul clasei de elevi este o componentă importantă, chiar determinată în succesul demersului didactic, ce cuprinde următoarele *dimensiuni:*

- ➢ *Dimensiunea ergonomică* a managementului clasei de elevi se referă la dispunerea mobilierului din clasă, vizibilitatea şi amenajarea sălii de clasă. O sală de clasă optimă, trebuie să dispună de un mobilier modular de preferință frontal (clasic), un dulap, ferestre luminoase, o pavoazare minimală, un coş de gunoi încăpător, o catedră, table. Oportun este amenajarea unui spațiu în care să fie expuse creațiile elevilor şi (sau) rezultatele acestora.
- ➢ *Dimensiunea psihologică* din perspectiva managementului clasei de elevi are în vedere „cunoaşterea, respectarea şi exploatarea particularităților individuale ale elevilor". Acestea se subordonează unui element integrator care este dat de capacitatea de muncă a elevilor. La rândul ei capacitatea de muncă este influențată de stadiul de dezvoltare psihologică a copiilor, componenta motivațională, gradul de dificultate a conținuturilor educaționale.
- ➢ *Dimensiunea psihosocială* se referă la întinderea clasei (ideal între 20-25 de elevi), interacțiunea membrilor clasei, mediul social

de proveniență a elevilor, nivelul studiilor membrilor familiei.

- *Dimensiunea normativă* a managementului clasei de elevi are în vedere setul de norme (reguli) pe baza cărora este organizată. Normele pot fi: explicite (cunoscute, clar exprimate, ca Regulamentul clasei, Regulamentul cabinetelor, laboratoarelor ş.a., Regulamentul de Ordine Interioară – ROI etc.) şi implicite: acele norme ascunse, interiorizate, care se construiesc în cadrul grupului.
- *Dimensiunea relațională şi operațională* a managementului clasei de elevi presupun din partea cadrului didactic identificarea unor strategii diverse de intervenție: strategia de dominare, în care prestigiul cadrului didactic este dublat de autoritatea lui în fața elevilor; strategia care are la bază negocierea, care poate fi explicită (consensuală) sau implicită (ascunsă); fraternizarea care rezultă din incapacitatea cadrului didactic de a se impune urmată fiind de o „alianță" cu elevii; strategia bazată pe ritual şi rutină folosită de cadrele didactice care uniformizează şi standardizează procesul instructiv-educativ; strategia de susținere morală care asociază reuşita şcolară a elevului cu reuşita socială. În acest sens, aceste strategii nu pot fi aplicate strict individual la clasă, ci mai degrabă trebuie să primeze un melanj creativ al cadrului didactic în funcție şi de „starea" clasei. Prin urmare, din perspectiva managementului clasei de elevi, dimensiunea creativă (inovatoare) este direct legată de capacitatea cadrului didactic de a optimiza micro-deciziile educaționale.

Personalitatea elevului: cercetători menționează că profesorul trebuie să cunoască foarte bine personalitatea elevului, pentru ca stilurile de predare influenţează diferit pe elevii introvertiţi şi pe cei extravertiți. M. Eysenck constată că elevul extravertit se simte foarte bine într-o atmosferă lipsită de formalism, permisivă, când este pus în situaţie de a face descoperiri şi a explora el însuşi. Pentru elevul introvertit mai ales dacă este şi anxios, va fi complet depăşit. Introvertiţilor li se potrivesc situaţiile bine structurate, formale, metodele algoritmice ce le permit să se concentreze asupra unor elemente precise, fiindcă ei par a fi deranjaţi de schimbările frecvente din situaţiile mai puţin structural

2. Analiza **climatului relaţional/educaţional** la nivel de ordin managerial constituie o permanenţă şi o necesitate, argumentele fiind în special efectele negative ale unui management defectuos al clasei, răsfrânte asupra climatului educaţional.

Prin urmare, elementele care caracterizează climatul educaţional/relaţional al clasei sunt:

- Caracteristicile relaționale sociale din clasă;
- Comportamentele elevilor în diferite situații și extrașcolare;
- Tipul de autoritate exercitat;
- Gradul de (ne)încredere între cadrul didactic și elevi.

Climatul este un ansamblu de caracteristici de ordin mental şi emoţional, ce disting o clasă de elevi de o alta, exprimându-se în interacţiunile reciproce ale membrilor clasei respective.

La nivelul clasei de elevi, **climatul** reprezintă realitatea intuitivă, ce defineşte grupul şcolar respectiv.

Din perspectiva mediului de învăţare climatul relațional poate fi abordat din următoarele perspective:

- ✓ Tipurile de climat: *democratic participativ, autocratic binevoitori, democratic constructiv, democratic participativ, deschis, închis.*
- ➢ Formele de relații: colegialitatea; familiaritatea; neangajarea; susținerea; autoritatea; restrictivitatea.
- ✓ Tipuri de relații: competiția și cooperarea.

Mediul şcolar poate potența bunăstarea socială, emoțională şi capacitatea de învățare când:

- este cald, prietenos și recompensează învățarea;
- promovează în special cooperarea și mai puțin competiția;
- oferă susținere și facilitează comunicarea deschisă;
- încurajează activitățile creative;
- promovează interacțiunea non-violentă în clasă și între personalul școlii și elevi prevenind în felul acesta pedeapsa fizică, agresivitatea, hărțuirea și violența;

3. Spaţiul fizic de învăţare are două componente majore care au roluri şi caracteristici diferite: *arhitectura construcţiei* (stabilesc calităţile de bază ale clădirii şi accesul la spaţiile interne şi externe; *ambianţa aranjată* (construirea esenţialului mediului de învăţare-aranjamentul realizat de către profesori în interiorul spaţiilor oferite de arhitectură).

OECD defineşte **spaţiul educaţional**, în primul rând, „**ca spaţiu fizic** în care se asigură învăţare multiplă şi diversă prin intermediul programelor de învăţare şi a cadrelor didactice, inclusiv a tehnologiilor actuale; un spaţiu optimizat, cost-eficienţa, performanţa energetică a clădirii şi funcţionarea în timp; un spaţiu care respectă şi se află în armonie cu mediul; un spaţiu care încurajează participarea socială, asigură condiţii (stimulative) de siguranţă şi confort pentru sănătatea subiecţilor." (D. Bannister) [3, p. 4].

Componentele organizării funcţionale şi spaţiale sunt:

- Spații aferente procesului de învățământ (*clase, cabinete didactice, ateliere, laboratoare specializate, săli de sport* etc.).
- Spații specializate ale procesului de învățământ, cu folosința comună (*camere anexe ale laboratoarelor, biblioteca, depozite de materiale didactice* etc.).
- Spații de folosință comună (*grupuri sanitare, spații de recreație* etc.).
- Spații administrative (*cabinet director, cancelarie, secretariat, contabilitate* etc.).
- Spații tehnice (*centrala termica sau punct termic, depozite, ateliere de întreținere* etc.).

Din perspectiva mediului educaţional şcolar, spaţiul fizic poate fi abordat prin:

- ✓ Dimensiunea ergonomică;
- ✓ Dimensiunea asigurării cu resurse digitale.

Dimensiunea ergonomică presupune:

- *Forma clasei.* Din analiza realizărilor de până acum, rezultă că formele geometrice de clasă cele mai utilizate sunt pătratul şi dreptunghiul compact.
- *Suprafaţa şi volumul clasei.* Se consideră că suprafaţa optimă pentru un elev este în jurul a 1,5 m şi că numărul de elevi într-o clasă vizează între 25-40 pe plan mondial.
- *Ventilarea.* Pentru a înlesni ventilația naturală a încăperilor se deschid ferestruicile, ferestrele sau oberlihturile, totodată în pereții interiori ai clădirii se construiesc canale de aspirație, care se deschid pe acoperiş şi sunt amenajate cu deflectoare.
- *Vizibilitatea*. Lumina naturală trebuie să vină din partea stângă a clasei, iar cea artificială trebuie să acopere toată suprafața clasei fără să lase părți neluminate sau luminate insuficient. Vizibi-

litatea este condiționată de dispunerea mobilierului în clasa de elevi (variabilă spre exemplu în funcție de orientarea după anumite surse de lumină) şi de starea de sănătate a elevilor.

- *Iluminarea.* Iluminarea cât mai uniforme pe suprafaţa de lucru. Modul de iluminare naturală are o influență covârşitoare asupra formei sălilor de clasă, iar sălile de studiu ar trebui să fie iluminate natural, pentru care ar fi necesare următoarele reguli:
  a) ştergerea zilnică a ferestrelor pe partea interioară (spălarea ferestrelor, indiferent de numărul de etaje al clădirii, este interzisă implicarea elevilor chiar şi în clasele mari);
  b) plasarea florilor în florării portabile (înălțime 65-70 cm de la podea) şi nu pe pervazurile ferestrelor;
  c) plantarea de arbori să fie astfel, încât coroanele de copaci care cresc prea mult să nu ascundă ferestrele, curățați în fiecare primăvară.

De asemenea, pereţii, tavanul, podelele, echipamentul trebuie să aibă o suprafaţă mată pentru a evita formarea de orbire, iar coeficientul de reflexie al suprafeţelor de închidere şi suprafeţele echipamentelor din sălile de clasă trebuie să respecte aceste aspecte. Pentru a evita reducerea reflexiei luminii, vitrinele, afişele, tabelele, ziarele de perete – ar trebui să fie ataşate în sala de clasă pe peretele opus tablei, astfel încât pe marginea superioară să fie ataşate obiecte care nu sunt situate mai sus de 1,75 m de la podea.

- *Temperatura, umiditatea.* Temperatura va oscila vara între 22-24^0 C, iarna 18-21^0 C, umiditatea între 30 şi 70%, media fiind de 50%, ştiind că aerul pre umed împiedică transpiraţia, iar cel uscat irită mucoasele. Mişcarea aerului medie de 4-8 m/s. O condiție a eficienţei este şi calitatea aerului. Sălile de clasă trebuie să fie cât mai des aerisite deoarece creşterea nivelul de dioxid de carbon din sala de clasă diminuează învăţarea.
- *Mobilierul şcolar.* În compoziţia mobilierului şcolar intră atât piesele destinate locurilor de studiu şi de învăţare ale elevilor, cât şi mobilierul personal rezervat cadrului didactic. Atributele moderne ale mobilierului sălii de clasă sunt: simplitatea, funcționalitatea, durabilitatea, instrucționalitatea şi modularitatea. În prezent, ergonomia spațiului de învățământ se preocupă de modularitatea mobilierului şcolar, astfel încât acesta să poată fi organizat şi reorganizat, compus şi descompus, în funcție de sarcina didactică şi de stilul educațional al cadrlui didactic.
- *Cromatica*. Culorile trebuie armonizate între ele: cele închise cu cele deschise, cele calde cu cele reci şi să fie alese în concordanță cu funcția fiecărei încăperi în care se desfăşoară o formă sau

alta de activitate. Factorul cromatic are însemnătate în relaţia de ordin psihic care se stabileşte între elev şi mediu. Astfel, pentru o activitate monotonă este indicată o ambianţă de culori vii, excitante (roşu, portocaliu), după cum, în cazul contrar, al activităţilor caracterizate printr-un ritm trepidant, adecvate sunt culorile liniştitoare, relaxante (verdele, în primul rând). Utilizarea culorilor din familia galbenului, verdelui, albastrului şi chiar şi roşului, griul fiind completat de materiale didactice colorate, iar în acest context, clasa trebuie să fie un spaţiu intim, plăcut şi modern.
- *Pavoazarea* se referă la aspectul cultural-estetic. O clasă – reprezintă un grup organizat, unde profesorul poate să o identifice cu un element de individualizare, de exemplu o mascotă.

În rezultatul discuţiilor, prezentăm în *Tabelul 5*, sinteza ideilor prezentate de către cadrele didactice.

Tabelul 5. **Mediul educaţional şcolar**

Climat relațional de încredere	**Managementul clasei**	**Spațiul educațional/fizic**
- Sporirea imagini de pedagog; - statutul profesiei de pedagog în societate;	- Proiectarea strategiilor didactice în dependență de clasa de elevi respec-	- Dotarea cabinetului cu echipament TIC; - dotarea cabinetelor cu materiale didactice;
- a nu se confunda expunerea transparentă, oferirea se sugestii, suport/ajutor etc. opinia societății despre școală, educație, cadru didactic cu agresarea, critica și ofensa; - Promovarea cooperării în cadrul clasei de elevi; - Promovarea în cadrul lecțiilor a unui climat colegial, a cooperării.	tând individualitatea elevilor; - promovarea în cadrul lecțiilor a unui climat colegial; - parteneriatul părinte–profesor–elev; - proiectarea strategiilor didactice în dependență de clasa de elevi respectând individualitatea elevilor.	- *schimbarea mobilierului;* - *sistem de cabinete înzestrate cu utilaj digital;* - *școală unde copiii să vină cu drag;* - *cât mai mult utilaj modern;* - *bancă pentru un singur loc;* - *bănci pentru a fi ușor de schimbat;* - dotarea cabinetului cu echipament TIC; - dotarea cabinetelor cu materiile didactice; - respectarea standardelor privind dotarea; - mobilier adaptat vârstei elevului, pentru a evita deformarea coloanei vertebrale.

3.3. Perspective metodologice de eficientizare a mediului educaţional din învăţământul general

Sintetizând multitudinea abordărilor am constatat că *mediul educaţional şcolar înglobează totalitatea factorilor, condiţiilor care determină realizarea procesului educaţional şi influenţează formarea/dezvoltarea personalităţii elevului.* Învăţarea eficientă şi performanţa şcolară este determinată de contextul organizării mediului educaţional. Mediul şcolar poate fi abordat prin dimensiunile: *Managementul clase de elevi, Climatul relaţional, Spaţiul fizic.* În acest context au fost elaborate *Reperele metodologice de eficientizare a mediului educațional din învățământul general* proiectate pe trei dimensiuni, şi anume:

1. Asigurarea unui management eficient al clasei de elevi:
- Promovarea dimensiunilor managementului clasei de elevi;
- Respectarea factorilor (interni și externi) și condițiilor învățării eficiente (pedagogice și psihologice) în contextul proiectării didactice;
- Perfecționarea, diversificarea metodelor de predare și evaluare aplicate de către cadrele didactice ce va sprijini motivarea elevilor pentru învățare;
- Cunoașterea particularităților clase de elevi;
- Proiectarea activităților educaționale respectând individualitatea elevului;
- Amplificarea acțiunilor de formare a cadrelor didactice pe dimensiunea relaționării cu elevii.

2. Asigurarea unui climat relațional stimulativ și confortabil:
- Asigurarea unui climat de siguranță pentru elevi și evitarea problemelor de disciplină prin implementarea în școli a unor metode de promovare a toleranței în cazul apariției unor situații de conflict;
- Promovarea valorilor de respect reciproc, cooperare, susținere ce facilitează comunicarea deschisă;
- Încurajarea activităților creative.

3. Asigurarea unui spațiu fizic eficient învățării:
- Modernizarea și îmbunătățirea procesului educațional prin dotarea școlilor cu echipamente didactice, materiale didactice, echipamente de laborator, literatură de specialitate;
- Sporirea acțiunilor destinate îmbunătățirii infrastructurii școlii;
- Adaptarea mobilierului conform cerințelor moderne: bancă pentru un singur loc, bănci mobile;
- Asigurarea unui sistem de cabinete dotate cu utilaj digital modern;
- Proiectarea activităților înafara sălii de clasă care le va permite

elevilor și profesorilor să relaționeze, să facă schimb de experiență;

- Respectarea cerințelor ergonomice a spațiului fizic și igiena învățării;
- Crearea unui mediu adecvat de integrare socială a elevilor cu nevoi speciale, prin dotarea școlilor cu echipament necesar.

Mediul şcolar contribuie la bunăstarea socială, emoţională şi cognitivă a elevului atunci când este cald, prietenos şi recompensează învăţarea; promovează în special cooperarea; oferă susținere şi facilitează comunicarea; încurajează activităţile creative; este susținută de un spațiu fizic plăcut învăţării etc. În condiţiile stresului excesiv creierul elevului nu funcţionează bine, iar efectul se răsfrânge asupra rezultatelor învăţării. Profesorul este factorul cel mai important în crearea unui mediu eficient şi incluziv, astfel mediu de realizare a procesului educaţional este la fel de important ca şi implementarea documentelor de politici.

Cercetarea realizată a demonstrat că implementarea curriculumului se prezintă ineficientă, dacă nu este abordat şi mediul de realizare a procesului educaţional care – la moment – corespunde doar parţial noilor tendinţe. Astfel, au fost elaborate *Reperele metodologice de eficientizare a mediului educațional,* având drept scop ameliorarea mediului de realizarea a procesului educaţional în contextul implementării documentelor de politici educaţionale şi urmează a fi aplicate de către factori de decizie.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. ALBU G. Relațiile interpersonale. Aspecte instituționale, psihologice și formativ-educative. Iași: Institutul European, 2013.
2. BÂLICI V. Condiții pedagogice pentru învățarea autentică. In: Curriculum școlar provocări și oportunități de dezvoltare. Materialele Conferinței Științifice Internaționale, 7-8 decembrie 2018. Chișinău: IȘE (Tipogr. Lyceum), 2018, pp. 303-309.
3. BANNISTER D. Guidelines on Exploring and Adapting Learning spaces in schools. Brussels: European School net, 2017.
4. BOTGROS I. Eficiență și calitate în abordarea procesului educațional. Chișinău: IȘE (Tipogr. Print Caro), 2018.
5. CARAMELEA R. Spațiu fizic și spațiu social: arhitectura școlară în România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. In: Archiva Moldaviae: Studii de istorie socială. Noi perspective. Supliment 1. Coord.: Constantin Iordachi, Alin Ciupală. Iași: Arhivele Naționale ale României, 2014, pp. 97-114.
6. CARCEA M.I. Mediul educațional școlar. Iași: Editura Cermi, 1999.
7. CHISTRUGA-SÎNCHEVICI I. Analiza influenței mediului școlar și familial asupra atingerii performanțelor școlare de către elevi. Chișinău, 2017. Disponibil: https://www.soros.md/files/Studiu%20Chistruga-Sinchevici%20Inga%202017-09-29.pdf
8. Climatul_clasei_de_elevi. Disponibil: https://www.academia.edu/32910559/Clasa_de_elevi_ca_microgrup_social._
9. COZOLINO L. Predarea bazată pe atașament. Cum să creezi o clasă tribală. București: Editura Trei, 2017.
10. CRISTEA S. Dicționar de pedagogie. Chișinău-București: Grupul Editorial Litera, 2000.
11. CRISTEA S. Managementul organizației școlare – note de curs. 2011.
12. DUCROT O. Dictionnaire encyclopédique des sciences da langage. Grand Larousse de la langue française (1971-1978). Paris: Editure Seuil, 1972.
13. DUMITRANA M. Construirea spațiului educațional – componentă a managementului procesului educațional. In: Studia Universitatis: Științe ale educației, 2009, Nr. 5 (25), pp. 94-98.
14. FRANȚUZAN L. Reflecții despre evaluare vs. direcții de actualizare curriculară la disciplinele educației științifice. In: Curriculum

școlar: provocări și oportunități de dezvoltare. Materialele Conferinței Științifice Internaționale, 7-8 decembrie 2018. Chișinău: IȘE (Tipogr. Lyceum) 2018, pp. 18-21.
15. HALPIN A.W., CROFT D.B. The organizational climate of schools. Chicago: Midwest Administration Center, 1963.
16. HAROLD D. STOLOVITCH, KEEPS E.J. Formarea prin transformare. Dincolo de prelegeri. București: Editura Trei, 2017.
17. HATTIE J. Învățarea vizibilă. Ghid pentru profesori. București: Editura Trei, 2014.
18. IOAN C.C. Psihologia mediului. Iași: Editura „Gh. Asachi", 1996.
19. IUCU R. Managementul clasei de elevi. București: Editura Polirom, 2006.
20. JOIȚA E. Eficiența instruirii. Fundamente pentru o didactică praxiologică. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1998.
21. JUDE I. Climatul educațional și cultura organizațională școlară. Chișinău: Editura „Tehnica-Info", 2003.
22. KRIEKOMANS W. La pédagogie générale. Paris: PUF, 1989.
23. LAROUSSE – Grand Dictionnaire de la Psychologie. Larousse, Paris, 1999.
24. LOUGHIL C. Endowed Fund for the Individual Study of Teaching. Disponibil: https://coe.unm.edu/current-students/scholarships/loughlin.html
25. Managementul spațiului educațional. Disponibil: https://www.academia.edu/6785557/MANAGEMENTUL_SPA%C5%A2IULUI_EDUCA% C5%A2IONAL
26. MANTA V., SBURLAN S. Culoarea în interiorul locuinței. București: Editura „Ceres", 1988.
27. MUCCHIELLI R. L'examen psychotechnique. Paris: Editure ESF, 1982.
28. NEACȘU I. Metode și tehnici de învățare eficientă. Fundamente și practici de succes. Iași: Polirom, 2015.
29. NORTON M.S. What's so important about school climate? In: Contemporary Education, 1984, No. 56 (1), pp. 43-45.
30. PĂUN E. Școala abordare sociopedagogică. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1999.
31. PIELMUȘ C.G. Implicații ale culturii organizaționale în formarea climatului școlar. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2012.
32. SĂLĂVĂSTRU D. Psihologia educației. Iași: Polirom, 2004.
33. STAN C. Teoria educației. Disponibil: https://www.slideshare.net/carmenciuscaartene/cristian-stan-teoria-educatie-nou
34. STANCIU T. Amenajarea clasei. Disponibil: https://prezi.com/6bae2xb5lwye/amenajarea-clasei-/
35. ȘTEFAN M. Lexicon Pedagogic. București: Editura Aramis, 2007.
36. Utilizarea TIC în mediul școlar. Disponibil: http://dc.dcantemir.

ro/2018/simpozionul-click-pe-informatie-2017/utilizarea-tic-mediul-scolar/
37. VIȘAN N.I. Managementul clasei de elevi – o continuă provocare. București: Editura Elicart, 2013.
38. WALKER T.D. Să predăm ca în Finlanda. 33 de strategii simple pentru lecții de bună-dispoziție. București: Editura Trei, 2018.
39. БАТЫШЕВ С.Я. Энциклопедия профессионального образования. Москва: АПО, 1999.
40. БЕЛЯЕВ Г.Ю. Педагогическая характеристика образовательной среды в различных типах образовательных учреждений: дис. […] канд. пед. наук. Москва, 2000.
41. КУКУШИН В.С. Общие основы педагогики: учебное пособие для студентов педагогических вузов. Москва: Ростов н/Д: МарТ, 2006.
42. СПИЧКО Н.А. Образовательная среда в обучении иностранным языкам. In: Иностранные языки в школе, 2004, № 5, с. 44-48.
43. https://dexonline.ro/
44. https://leaders.ro/newsfeed/lucian-ciolan-decanul-facultatii-de-psihologie-invatarea-nu-e-ceva-care-astepti-intr-o-stare-zen-sa-vina-lucrurile-la-tine/
45. https://mecc.gov.md/ro/content/invatamint-general
46. https://mecc.gov.md/sites/default/files/cadrul_de_referinta_final_rom_tipar.pdf
47. https://www.setthings.com/ro/filosofia-mediului/

Pentru note

Pentru note

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Franțuzan, Ludmila.

Mediul educațional școlar în contextul implementării curriculumului / Ludmila Franțuzan, Svetlana Nastas, Ionela Hîncu; Min. Educației, Culturii și Cercet., Inst. de Științe ale Educației. – Chișinău : Institutul de Științe ale Educației, 2020 (Tipogr. "Print-Caro"). – 92 p.

Referințe bibliogr.: p. 86-88 (47 tit.). – 15 ex.

ISBN 978-9975-48-175-5.

373.091

F 87